

UNIVERZITY PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Erik GLIWITZKÝ

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

Sekce polské filologie

**VLIV POLSKÉHO JAZYKA NA HLÁSKOSLOVÍ HLUČÍNSKÉHO
NÁŘEČÍ**

**THE INFLUENCE OF POLISH ON THE PHONETICS OF THE
HLUČÍN DIALECT**

Bakalářská diplomová práce

Autor práce: Erik Gliwitzký

Studijní program: B7310

Vedoucí práce: Dobrotová Ivana, doc. PhDr. Ph.D.

Olomouc 2018

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vliv polského jazyka na hláskosloví hlučínského nářečí“ vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedl jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne. ....

Podpis .....

Obsah

ÚVOD	6
1. HLUČÍNSKO A JEHO JAZYK	8
1.1. STRUČNÝ PŘEHLED DĚJIN HLUČÍNSKA	8
1.2. OTÁZKA ZAŘAZENÍ HLUČÍNSKÉHO NÁŘEČÍ	11
1.2.1. VNITŘNÍ DĚLENÍ HLUČÍNSKÉHO NÁŘEČÍ.....	12
2. POLŠTINA A JEJÍ VLIVY	13
2.1. PŘÍZVUK A KVANTITA	13
2.1.1. PŘÍZVUK	13
2.1.2. KVANTITA	14
2.2. SAMOHLÁSKY	15
2.2.1. SKUPINY *TORT, *TOLT, *TERT, *TELT	15
2.2.2. STARÉ NOSOVÉ SAMOHLÁSKY	16
2.2.3. ZACHOVÁNÍ ROZDÍLU MEZI I A Y	19
2.2.4. NEPŘEHLASOVANÉ 'A a 'U.....	20
2.2.5. ZMĚNA Ó V U/Ů.....	22
2.2.6. ZACHOVÁNÍ AJ.....	24
2.2.7. ZMĚNA E, Ě NA Y PŘED NOSOVKAMI	25
2.2.8. ZMĚNA BÝVALÉHO Á V O RESP. U/Ů.....	25
2.3. SOUHLÁSKY.....	26
2.3.1. SYKAVKY	26
2.3.2. PALATÁLNÍ NOSOVKA (Ň)	30
2.3.3. PALATÁLNÍ APROXIMANTA (J).....	30
2.3.4. MĚKKÉ RETNICE.....	32
2.3.5. LATERÁLNÍ SOUHLÁSKY	33
2.3.6. HRDELNICE	35
2.3.7. ASIMILACE ZNĚLOSTI.....	37
3. REALIZACE FONETICKÉ STRÁNKY V DÍLECH	37
4. ZÁVĚR.....	40
PŘÍLOHY	41
Příloha č. 1	41
Příloha č. 2	42
Příloha č. 3	43
Příloha č. 4	43
Příloha č. 5	44
Příloha č. 6	45

Příloha č. 7	46
Obrázek č. 1	47
Obrázek č. 2	47
Obrázek č. 3	48
RESUMÉ	49
BIBLIOGRAFIE	50

ÚVOD

Tato práce se zabývá problematikou vlivu polského jazyka na fonetiku hlučínského nářečí. První kapitola obsahuje stručný přehled historického pozadí vývoje Hlučínska s přihlédnutím ke státní příslušnosti tohoto regionu a k proměnám národnostního, a především jazykového složení jeho obyvatel a jejich vlivu na nářeční rozmanitost této oblasti. Druhá část popisuje zařazení hlučínských nářečí v rámci české a polské dialektologie a uvádí rozdílné postoje citovaných autorů náležících jak k polské, tak české lingvistické tradici. Zabývá se také vnitřním dělením nářečí na Hlučínsku v rámci lašských nářečí a nastiňuje jeho dělení použité v této práci – na základě fonetických rysů a morfologických typů.

Druhá kapitola podrobně rozebírá jednotlivé fonetické jevy vyskytující se v hlučínském nářečí a jejich původ v historickém vývoji českého anebo polského jazyka či jejich dialektů. Cílem této kapitoly je popsat hláskoslovné úkazy odlišující nářečí na Hlučínsku od spisovné češtiny či od jiných jejich dialektů, jež by mohly být považovány za přejaté jevy polského jazykového prostoru, a osvětlit, zda se skutečně jedná o tyto (a v takovém případě osvětlit, kdy se tato tendence mohla prosadit), anebo o archaické znaky zachované ze starších vývojových etap českého jazyka s polským jazykem pouze společné. První část se zaměřuje na kvantitu (délku) samohlásek a prozodickou kategorii přízvuku v hlučínském nářečí, druhá se zabývá samohláskovým systémem a ve třetí části jsou rozebírány souhlásky tohoto nářečí nějakým způsobem se lišící od českých a jejich podobnost a původ v historických vývoji polského jazyka. Ke každému jevu je dodáno několik příkladů sesbíraných v literatuře, dílech nářeční tvorby nebo zaznamenaných odposlechem autora práce.

Třetí kapitola se zabývá způsoby, jakými je hláskoslovný repertoár hlučínského nářečí odrážen v tvorbě autorů v něm píšících, a rozdílným vlivem české ortografie na relativní přesnost zachycení fonetické reality¹ dialektu.

Nářeční slovní zásoba v příkladech je zapisována v upraveném českém pravopise a je ujednocena tak, aby co nejvíce odpovídala fonetické realitě, nezávisle na tom, jak je ve zdrojové literatuře vykazující nestálou mírou přesnosti a ovlivnění českým pravopisem, zapsána. Písmeno *y* je tak psáno všude, kde *i* v nářečí je vyslovována samohláska /i/ v češtině již neexistující, a to včetně situací, ve kterých je v českém pravopisu nepřijatelná, kupř. po písmenech *ř*, *č* či *š*. Znakem *û* je podle vzoru Bělčice zapisována samohláska /u/. Pro *v* v češtině se nevyskytující hlásku /w/ je užíváno polského znaku *ł*,

---

¹ tzn. skutečné realizace mluveného dialektu na rozdíl od zjednodušeného způsobu, jakým je zapsán

pro měkké palatalizované sykavky /tʲe/, /e/, /z/, /dʒ/ jsou užívány polské znaky *ć, ś, ź, dź* a pro afrikát /dʒ/ dvojznak *dź*. Palatální nosovka /ɲ/ je vždy zapisována znakem *ń*, a to i před *i* a *e* (na rozdíl od českého pravopisu *ni* a *ně*). Slova následující po / / jsou regionální varianty téhož výrazu vycházející z téhož základu a lišící se pouze povrchově, slova následující po // jsou běžně užívané výrazy nesoucí stejný význam jako předcházející slovo, mající však jiný etymologický základ nebo podléhající jiným vývojem. Příkladová slova označená • jsou z odposlechu autorem. V českých i polských příkladech je dodržována ta která ortografie. Pro historické hlásky jsou užívány znaky používané v použité literatuře.

1. HLUČÍNSKO A JEHO JAZYK

Hlučínsko (lidově Prajzsko či Prajzsko) je historické území ve Slezsku dnes náležící České republice. Zaujímá rozlohu 316 km² a je ohraničeno řekami Opavou a Odrou na jihu a východě a hranicí s Polskem na severu.

1.1. STRUČNÝ PŘEHLED DĚJIN HLUČÍNSKA

Hlučínsko je historicky úzce spjato s Opavou a je pokládáno za součást Opavska. Během 13. století bylo součástí Markrabství moravského, od roku 1318 bylo součástí Opavského vévodství a po jeho rozčlenění v roce 1377 zůstalo součástí Opavského knížectví až do roku 1742.

Hlučínsko bylo již v 9. století osídleno moravskými Slovy³ a podle Šrámka dovoluje ráz místních sídelních jmen tvrzení, že tato oblast byla ve 14. století hustě obydlená slovanským obyvatelstvem (Šrámek 2013, s. 19). V té době měla moravská jazyková oblast zasahovat až k linii Branice-Ketř-Pština-Odra (Plaček 2007, s. 5) v dnešním Polsku, kde hraničilo s německým jazykovým územím na západě a polským na východě.

Na území Hlučínska zasáhla také Velká kolonizace – obyvatelstvo převážně z německy mluvících oblastí osídlilo východní okraj Hlučínska (dnešní obce Ludgeřovice, Markvartovice, Petřkovice, Šilheřovice a zaniklé osady Žibřidovice a Nikolsdorf) a obce Třebom a Sudice na severu (Šrámek 2013, s. 21).

V roce 1742 připadlo Hlučínsko spolu s většinou Slezska a Kladska mírovou smlouvou, jež ukončila První slezskou válku, Prusku. Novou hranici tvořila řeka Opava. Obyvatelstvo Hlučínska tak bylo izolováno od hlavního tělesa českojazyčné oblasti a nezúčastnilo se etnogeneze českého národa, naopak byli vtaženi do téhož procesu národa německého (Plaček 2007, s. 75). V pozdějších obdobích obyvatelstvo samo sebe stále nazývalo „Moravci“, což bylo upomínkou na dobu před 14. stoletím, kdy Hlučínsko bylo součástí Moravy, a mluvilo převážně „po našemu“ – dialektem mezi češtinou a polštinou, avšak kulturně se považovalo za „deutsch gesinnt“, tj. „s německým smyšlením“ (Plaček 2007, s. 73). Podle Gerharda Schellina mělo se v této době (1784) v Hlučíně a obcích Hlučínska hovořit především moravsky, vyjma Velkých a Malých Hoštic, Sudic, Hněšovic, Šilheřovic a Markvartovic, kde obyvatelstvo bylo smíšené německo- i

---

² HONZÁK, František, Marek PEČENKA a Jitka VLČKOVÁ. *Evropa v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1995, s. 190.

³ *Hultschieners Ländchen* [online]. 2018. [cit. 2018-02-14]. 2018. Dostupné z: <http://de.wikipedia.org/wiki/Hultschieners_L%C3%A4ndchen#Geschichte

moravskojazyčné a Třebomi, Oldřišova a Petřkovic, kde se mělo mluvit německy (Plaček 2007, s. 10).

Za pruské a následně vilémínské vlády nad Hlučínskem mezi lety 1742 a 1920, kdy tato skončila připojením Hlučínska k Československu, docházelo především ke kontaktům s německým jazykem germanizací způsobenou pozvolnou integrací Hlučínska do Pruského státu a hospodářství (Šrámek 1963, s. 148-149). Během této doby se jazyk obyvatel Hlučínska nevyvíjel společně s blízkými dialekty češtiny v Rakouském Slezsku na druhém břehu Opavy; výrazivo a obraty pro nové jevy objevující se s vývojem společnosti a rozvojem kultury byly přejímány z němčiny (Plaček 2007, s. 75) a počet jak slovní zásoby, tak gramatických jevů přejatých z němčiny je nápadný dodnes (podrobně o nich pojednává Tomáš Stříbrný ve své bakalářské práci *Einfluss des Deutschen auf die Hultschiner Mundart*). Naprostá většina psaného projevu byla v němčině, moravština zůstala jazykem mluvené komunikace (Šrámek 1963, s. 149), důsledkem čehož bylo, že obyvatelstvu Hlučínska zůstala česká a polská literární tvorba zcela neznámou (Plaček 2007, s.75). Pod pruskou správou se sice až do 70. let 19. století vyučovalo moravsky – v tomto jazyce se vyučovalo i na gymnáziích v Hlubčicích a Ratiboři (Kladiwa, Chrástecký 2006, s. 32) – v důsledku toho nebyla čeština obyvatelstvem Hlučínska považována za jazykovou formu nadřazenou hlučínskému nářečí, nýbrž za blízce příbuznou a srozumitelnou, ale stále odlišnou mluvu, podobně jako slovenština (Šrámek 1963, s. 149). V roce 1844 vydal pro moravské školy hlučínský kaplan Cyprián Lelek moravský *Slabikář a čítanku pro menší dítky* (Kladiwa, Chrástecký 2006, s. 32), avšak s počátkem Kulturkampfu tvorba v moravském jazyce silně ochabla (Plaček 2007, s. 75) a Lelkův slabikář byl v roce 1873 zakázán ve výuce na školách (Kladiwa, Chrástecký 2006, s. 33). V této době se tvorba v moravštině omezovala na několik náboženských knih a mezi lety 1893 až 1911 na moravsky psané Katolické noviny (Plaček 2007, s. 75).

Po celé toto období docházelo k jazykovým stykům hlučínského nářečí s polštinou prostřednictvím oblastí Ratibořska a Hlubčicka dnes náležících k Polsku, přičemž samotná hranice mezi polskou a moravskou jazykovou oblastí je nejasná (Dejna 1951, s. 12) a nejspíš vykazovala neustálé změny⁴. Tento vliv však neměla především charakter přebírání slovní zásoby, jak tomu bylo v případě němčiny, ale přejímání trendů ve vývoji hláskosloví a morfologie slezských dialektů polštiny, popřípadě jejich prostřednictvím polštiny samotné, což (tzn. ve fonetice) bude ukázáno v dalších částech této práce.

---

⁴ Popisem polských nářečí polsko-lašského pomezí se zabýval Karol Dejna v *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*.

Oslabení německého vlivu na hlučínské nářečí přineslo připojení Hlučínska k Československu v roce 1920 (resp. 1923 v případě Hatě a Píště) a opět v roce 1945 po konci druhé světové války. Podle oficiálního sčítání lidu na Hlučínsku v roce 1921 zde národnosti situace vypadala následovně:

Československé sčítání lidu na Hlučínsku v roce 1921 ⁵					
Národnost	Moravská či Česká	Německá	Polská	Jiná	Celkem
Počet	39 209	7 707	309	38	47 263
Podíl v %	82,95 %	16,30 %	0,65 %	0,08 %	100 %

Tyto výsledky je ovšem třeba brát s rezervou, protože se v nich odráží i složitá politická situace a identita na Hlučínsku té doby (Plaček 2007, s. 40-41).

Z hlediska hlučínského nářečí se případné období nadvlády té či oné strany vyznačovalo snahou o počestění či poněmčení jeho mluvčích. Mezitím co v meziválečném období Československo zavedlo školní výuku ve spisovné češtině a potlačovalo výuku v němčině (Plaček 2007, s. 67-69), během vlády nacistů bylo trestné hovořit česky nebo moravsky a započala rozsáhlá snaha jazykově poněmčit veškeré obyvatelstvo Hlučínska (Plaček 2007, s. 92). V obou případech vývoj směřoval k oslabování dialektu, ať již jeho samotným potlačováním a náhradou za spisovnou češtinu či zatlačením značné jeho části tvořené germanismy, nebo snahou zcela potlačit užívání moravštiny v prospěch němčiny. Oba vývoje však měly během první poloviny dvacátého století příliš malý rozsah anebo příliš krátké trvání, než aby mohly uspět⁶.

Jiná byla situace po Druhé světové válce. Vysídlení asi 3000 osob označovaných za Němce v roce 1946, z toho celých obcí Sudice a Třebom (Plaček 2007, s. 122) téměř vymazaly německý živel na Hlučínsku, německojazyčná menšina je dnes jen malá a neorganizovaná (Stříbrný 2010, s. 11-13), ačkoliv se část obyvatel Hlučínska nadále hlásí

⁵ Plaček, Vilém. *Prajzáci aneb k osudům Hlučínska 1742-1960*. 2.vyd. Háj ve Slezsku: František Maj, 2007. S. 40.

⁶ Historii jazykových vztahů 20. století zpracoval dopodrobna kupř. Vilém Plaček v *Prajzáci, aneb, K osudům Hlučínska 1742-1960*, Tomáš Stříbrný ve své bakalářské práci *Einfluss des Deutschen auf die Hultschiner Mundart* či Marie Muczková ve své diplomové práci *Die Untersuchung der Hultschiner Mundart und des gesprochenen Deutsch in Deutsch Krawarn aufgrund von rezenten Erhebungen*, zpravidla ovšem z pohledu soupeření o převahu spisovné němčiny se spisovnou češtinou ve správě, školství i veřejném životě, což není předmětem této práce. Vlivem němčiny na hlučínské nářečí se zabýval ve své práci Stříbrný.

k němectví (Petříková 2013, s. 64-65). Dnešní jazyková situace na Hlučínsku se vyznačuje úbytkem mluvčích jak hlučínského nářečí, tak němčiny v prospěch češtiny. Nářečím hovoří podle průzkumu Petříkové pouze 25 % obyvatel Hlučínska (jistou míru kompetence v nářečí přiznalo dalších 35 %), i když 90 % k němu přiznalo kladný vztah (Petříková 2013, s. 62-63). Němčinu plynně ovládá pouhých 3,5 % dotazovaných, byť s menšími (13%) či většími (37 %) obtížemi ji ovládá více než polovina (Petříková 2013, s. 64).

Naopak příchod nových obyvatel ze zbytku Československa a nový přístup ekonomickému centru k Ostravě posilily vliv českého jazyka a konečný návrat Hlučínska do českého jazykového prostoru, hlučínské nářečí tak sdílí vývojové tendence ostatních českých nářečí, tj. postupné slábnutí nářečních jevů a postupné, byť na Hlučínsku pomalejší přichylování se k obecné češtině u mladší generace (Muczková 2014, s. 51-52) a sporadickou literární tvorbu v nářečí. V hlučínském nářečí píše kupř. Jana Schlossarková nebo Lidie Rumanová a vydány byly také dva slovníky. V roce 2016 vydal Vít Skalička učebnici *Opavština pro samouky*, která popisuje jak jevy společné všem západolašským nářečím, tak zmiňuje zvláštnosti nářečí hlučínského.

1.2. OTÁZKA ZAŘAZENÍ HLUČÍNSKÉHO NÁŘEČÍ

Hlučínské nářečí náleží do skupiny slezských, popř. lašských nářečí, jež jsou v české dialektologii považována za nářečí českého jazyka (Bělič 1972, s. 11-12, Balhar 1974, s. 157). Celá lašská nářeční skupina je však vzhledem k nepevnosti hranic mezi jazykovými jevy typickými pro češtinu a polštinu (Bělič 1968, s. 4) přechodovou oblastí mezi nimi (Balhar 1974, s. 157) a lze ji přiřadit k slezskému nářečnímu kontinuu.⁷ V polské dialektologii není pozice lašských nářečí vnímána takto jednotně; názor, že lašská nářečí patří do českého jazykového prostoru byl vystavován kritice a postoje spějí od lašských nářečí jako přechodových jazykových forem mezi polštinou a češtinou po lašská nářečí jakou součást polského jazykového prostoru⁸. Kupř. Dejna ve druhém díle své práce *Polsko-laskie pogranicze językowe a terenie Polski* popisuje 30 znaků společných lašským a polským nářečím oproti 28 shodným znakům česko-lašských

---

⁷ Duličenko, Aleksandr D.: „Lachisch“. In: Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens. Hg. M. Okuka. Klagenfurt 2002, s. 287–290; na internetu www.wwg.uni-klu.ac.at/eeo/Lachisch.pdf

⁸ Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej. Pokrewieństwo i tożsamość. In: *Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej: Baza dokumentacji zagrożonych języków*. [online]. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2018. 2018 [1.3.2018]. Dostupné z: <http://inne-jezyki.amu.edu.pl/Frontend/Language/Details/14/CulturalIdentities>. Path: Strona główna; Języki; laskie gwary; Tożsamość.

(Dejna 1953, s. 238-242), z čehož by bylo možné vyvozovat, že si jsou lašské dialekty a polský jazyk mnohem blíže, než lašské dialekty a čeština. Toto stanovisko však bylo také zpochybněno nebo vyvráceno⁹.

Zvláštní a poněkud osamocený postoj tvoří pojetí lašských nářečí jako samostatného jazyka, stojícího mezi polštinou a češtinou, a proto nenáležící ani k jedné, jehož představitelem byl Óndra Łysohorsky¹⁰.

1.2.1. VNITŘNÍ DĚLENÍ HLUČÍNSKÉHO NÁŘEČÍ

Lašská či slezská nářečí lze dále rozdělit – podle Běliče na podskupinu jižní (moravskou), západní (opavskou) a východní (ostravskou) (Bělič 1968, s. 291-306), mezitím co Bartoš rozlišuje ještě skupinu severoopavskou, již v době jeho života v podstatě zaniklou (Bartoš 1886, s. 134).

Nářečí na Hlučínsku není v žádném případě jednotné a netvoří samostatný celek (Satke 1958, s. 138). Bělič zařazuje západní část Hlučínska až po město Hlučín k západní (opavské) skupině, mezitím co příhraniční obce na sever a východ od Hlučina řadí k východnímu (ostravskému) typu (Bělič 1968, s. 60-66), hranici zde tvoří obce Strahovice, Píšť, Darkovice, Markvartovice, Ludgeřovice a Petřkovice (Bělič 1972, s. 303). Tutěž hranici uznává i Lamprecht, který však nářečí na západ od ní označuje za středoopavská a na východ za východoopavská¹¹. Wodarz pak západní (opavskou) část hlučínského nářečí dále rozděluje na západoopavský typ (Malé Hoštince), typ středoopavský (Chlebičov a Velké Hoštice) a typ východoopavský na zbylém území opavského typu a na ostravský typ na východě¹².

Všichni tito autoři rozdělují hlučínské nářečí týmiž izoglosami a neshodují se pouze v podrobnosti (a tedy počtu) rozlišování jednotlivých typů nebo v označení té které skupiny. Pro přehlednost je v této práci užíváno následující rozdělení:

- severohlučínské nářečí x jihohlučínské nářečí (podle zachování rozlišení tří řad sykavek (sever) či jejich splynutí (jih)) – viz izoglosa 1. na **Obrázek 3**.

⁹ LAMPRECHT, Arnošt. K otázce lašských nářečí. *Slovo a slovesnost* [online]. 1955, 16(3) [cit. 2018-03-01]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=794#_ftn1

¹⁰ Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej. Pokrewieństwo i tożsamość. In: *Dziedzictwo językowe Rzeczypospolitej: Baza dokumentacji zagrożonych języków*. [online]. Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2018. 2018 [1.3.2018]. Dostupné z: <http://inne-jezyki.amu.edu.pl/Frontend/Language/Details/14/CulturalIdentities>. Path: Strona główna; Języki; laskie gwary; Tożsamość.

¹¹ LAMPRECHT, Arnošt. *Středoopavské nářečí*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1953. Publikace Slezského muzea v Opavě.

¹² WODARZ, Hans-Walter. *Satzphonetik des Westlachischen*. Köln: Bohlau Verlag, 1963. s.19-20.

- východohlučínské nářečí (ostravský typ) x západohlučínské nářečí (opavský typ) – viz izoglosa 3. na **Obrázek 3**.

2. POLŠTINA A JEJÍ VLIVY

Hlučínská nářečí sdílejí v rozdílné míře mnoho společných fonetických jevů s polštinou daných společným vývojem s ní, odlišujících je od českého jazyka. Je ovšem důležité rozlišovat mezi jevy, jež jsou bezesporu dány vývojovými tendencemi v polštině a byly z ní přejaty, a takovými, které jsou pouhými archaismy zachovanými ze starších vývojových fází češtiny, jež všechny tři jazykové formy/jazyky v některém ze svých vývojových stupňů sdílejí. V následující části je popis jednotlivých fonetických jevů na Hlučínsku s určením, zda jsou výsledkem přebrání vývojových trendů z polštiny, nebo zda jsou zachovanými archaismy společnými kdysi češtině a dnešní polštině.

2.1. PŘÍZVUK A KVANTITA

2.1.1. PŘÍZVUK

Na Hlučínsku, stejně jako ve všech ostatních lašských nářečích, se shodně s polštinou vyskytuje přízvuk ve slovech na předposlední slabice, mezitím co ve spisovné češtině a většině ostatních nářečí českého jazyka tak tomu je na slabice první. Systém přízvuku je v podstatě shodný s tím v polštině a u Bartoše nalezneme formulaci: „Přízvuk jest polský, na slabice poslední.“ (Bartoš 1886, s. 97).

Doba ustálení přízvuku v češtině se liší a není ani jasně, jakým způsobem k ní došlo – podle Lamprechta se tak stalo nejprve v centrálních Čechách ve 12. nebo 13. století a změna se následně šířila všemi směry, není však jasně, zda se přízvuk nacházel nejprve na slabice předposlední a přesunul se na první slabiku později, čímž by přízvukový systém v hlučínských nářečích byl zachovaným archaismem, nebo zda byl primárně ustálen na slabice první a v lašských nářečích se přesunul na předposlední slabiku později na přelomu 16. a 17. století (Lamprecht 1966, s. 50).

Polský přízvuk na předposlední slabice však nejspíše vznikl až sekundárně *po* ustálení přízvuku na první slabice a setkáváme se zde s myšlenkou, že tomu tak bylo i v češtině, neboť:

„...w wielu tekstach staropolskich i staroczeskich XIV i XV w. spotyka się często łączne pisanie grup wyrazowych, np. *atogodla, anybyl, apowiedamcy, szeszczlyat, borzekl, yesuskrystus*, wnioskowano, że jest to odbicie wymawiania tych grup jako jednego zestroju akcentowego, czyli

pod jedním společným akcentem, který padal na zglóskę początkową, skoro zachodzi w tym względzie zgodność między tekstami polskými i českými, a w języku českým istnienie podówczas akcentuacji inicjalnej ne może ulegać wątpliwości.“ (Klemensiewicz 1955, s. 65-66)

A dále pak z důvodu výskytu přízvuku na první slabice, jenž se nadále vyskytuje (mimo jiné) v nářečích Podhalí a na základě dějin osídlení tohoto regionu poukazuje na skutečnost, že ještě ve 14. století byl rozšířen v Malopolsku a nejspíše v celém polském jazykovém prostoru (s výjimkou Pomořan) (Klemensiewicz 1955, s. 66).

Indicií, že i na Hlučínsku (a potažmo na celém českém území) mohl být historicky rozšířen důraz na první slabice, jsou místní názvy: Obec Bohuslavice se místně nazývá *Buslavice* a obdobnou zkráceninu *Bohu-* na *Bú-* či *Bu-* lze najít i v moravských Bohuslavicích nad Vlárí, jež se místně nazývají *Búslavice* (Šrámek 2013, s. 36). Zajímavé přitom je, že se ve výslovnosti *Buslavice* vyskytuje přízvuk na první slabice (*Buslavice*) nebo na první a předposlední slabice zároveň (*Buslavice*), nikdy však pouze na předposlední – čímž je tento místní název na Hlučínsku výjimečný (toto však neplatí již v jiných pádech, kupř. v *Buslavicoch*). Zkrácení *Bohu-* na *Bu-* tak mohlo být způsobeno přizpůsobením se výslovnosti nově pronikajícímu přízvuku na předposlední slabice z polského území, kdy by při zachování celého názvu **Bohuslavice* byl přízvuk nepravděelný a narušoval by rytmus řeči - **Bohuslavice*.

Z toho tedy vyplývá, že se na Hlučínsku nejprve konsolidoval přízvuk na první slabice jako ve zbytku češtiny a až později se zde prosadila vývojová tendence přízvuku na předposlední slabice z polštiny, která vznikla někdy v 15. století (Klemensiewicz 1955, s. 66-67). To dokazuje i historický vývoj názvu Bohuslavice – v *Zemských deskách knížectví opavského* nalzáme v roce 1598 ještě název Bohuslawicze, v *Catalogus venerabilis cleri archidioeceseos Olomucensis* z roku 1837 však již Buslawitz, Buslavice (Šrámek 2013, s. 36). Změna přízvuku tedy nastala někdy mezi těmito daty, což odpovídá odhadu Lamprechta (viz výše) a zapadá do doby vzniku a následného šíření přízvuku na předposlední slabice v polštině.

2.1.2. KVANTITA

Hlučínská nářečí nerozlišují (mimo emfatické prodlužování ústředního výrazu sdělení) mezi dlouhými a krátkými samohláskami jako spisovná čeština (Skalička 2017, s. 166). Stejně jako v polštině v nich došlo k jevu, jenž je v polské lingvistice nazýván

pochylenie, tj. k přehlásce některých dlouhých samohlásek (Klemensiewicz 1955, s. 57), jejichž pozůstatky jsou v jazyce stále patrné (více viz 2.2.5).

V polštině ke ztrátě kvantity došlo někdy na přelomu 15. a 16. století (Klemensiewicz 1955, s. 59) a pravděpodobně souvisela s prosazováním se přízvuku na předposlední slabice (viz výše). Ztráta kvantity v lašských nářečích s tímto vývojem nejspíše úzce souvisí (Bělič 1972, s. 84) a pravděpodobně k ní došlo ve stejné době.

2.2. SAMOHLÁSKY

Hlučínská nářečí vlastní následující samohlásky: *a, e, i, o, u, y*, samohláska *û* se vyskytuje jen v pohraničních vesnicích východohlučínského nářečí (kupř. Hať, Píšť) a je realizována otevřeněji, než *u*. V následujících podkapitolách je z důvodu složitého původu té které samohlásky tento repertoár popsán na základě jeho původu v praslovanském či ve staročeském samohláskovém inventáři.

2.2.1. SKUPINY *TORT, *TOLT, *TERT, *TELT

Jedním z hlavních rozdílů mezi češtinou a polštinou je rozdílný vývoj praslovanských skupin **tort* a **tolt* (Bauer 1986, s. 26). Mezitím co v češtině se vyvinuly v *trat, tlat*, v polštině vznikly skupiny *trot, tlot* (Lamprecht 1966, s. 19). Na Hlučínsku se v různé míře objevují obě tyto změny: mezitím co některá slova se vyskytují pouze v české formě těchto skupin (kupř. *bravek, kral*¹³), jiná se vyskytují v podstatě jen v polské (kupř. *chłop*). Jiná slova se v každé vsi liší (Bělič 1972, s. 132) a pravidlem je, že čím dále na severovýchod, tím více jich náleží k variantě *trot, tlot*:

Spisovná čeština	<i>trat, tlat</i>	<i>trot, tlot</i>	Polština
<i>drát</i>	/	<i>dрут/drût</i>	<i>dрут</i>
<i>vrána</i>	<i>vrana</i>	<i>vruna/vrûna</i> ¹⁴	<i>wrona</i>
<i>bránit</i>	<i>braňíc/(č)•</i>	<i>broňíc/(č)/bruňíc/(č)/brûňíc/(č)</i>	<i>bronić</i>
<i>mlátit</i>	<i>młacić/młaczyč•</i>	<i>młocić/młucić/młûcić</i>	/

¹³ Výjimkou jsou snad Šilheřovice, kde lze nalézt *brovek, krol*.

¹⁴ původ výskytu *u/û* ve slově *vruna* může tkvět ve třech rozdílných vývojech: 1) historická forma tohoto slova mohla být *vrána*. Ve východních obcích východohlučínského nářečí (kupř. Hať, Šilheřovice, viz **Obrázek 3**) došlo k prosazení slezskopolského vývoje, kdy se dlouhé *á* změnilo v *o* a pak dále v *u/û* před nosovkami (viz 2.2.82.2.8). 2) alternativně mohlo být v částech Hlučínska rozšířeno slovo *wrona* (podle vzoru **trot*), které podlešlo stejně změně. 3) Nejméně pravděpodobná varianta je, že se zde vyskytovala forma *wrona*, která podlehla náhradnímu dloužení a změnila se na *vrona*, bez *vrón* a později se se změnou *ó* na *u/û* a snad analytickým přizpůsobením všech tvarů podle genitivu plurálu na *vruna* (viz 2.2.5).

/	<i>klapetek</i> ¹⁵	<i>klopetek</i>	/
<i>čapka</i>	<i>čapka•</i>	<i>čopka</i>	<i>czapka</i>
<i>brada</i>	<i>brada•</i>	<i>broda</i>	<i>broda</i>

O skutečnosti, že toto rozdělení je nepravidelné, svědčí vzhledem k tomu, že za hlavní hranici mezi převládajícími českými a polskými variantami těchto skupin jsou považovány obce dále na severovýchodě východohlučínského nářečí (viz **Obrázek 3**) (Bělič 1972, s. 18) následující rčení:

„Jak daleko doleči vrana? Až do Darkoviček, pak už je to vruna!“

(Rumanová 2009, s. 52)

Skupiny **tert*, **telt* se mezitím v češtině změnilly na *trět*, *tlět* a v polštině na *tret*, *tlet* (Bauer 1986, s. 26). Stejně jako ve výše zmíněné skupině i zde se na Hlučínsku vyskytují obě varianty, česká varianta je ovšem mnohem častější než polská, která se omezuje pouze na některá slova a pouze ve východohlučínském nářečí, přičemž se u těchto slov jedná o slova přejatá přímo z polštiny:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>led</i>	<i>led•</i>	<i>lód</i>
<i>med</i>	<i>med•</i>	<i>miód</i>
<i>vítr</i>	<i>věter/v'eter</i>	<i>wiatr</i>
<i>večer</i>	<i>večer•</i>	<i>wieczór</i>
<i>tetka</i>	<i>četka/četka</i>	<i>ciotka</i>
<i>oběd</i>	<i>obid</i>	<i>obiad</i>
<i>železo</i>	<i>železo x želazo</i>	<i>želazo</i>
<i>sestra</i>	<i>sestra x šostra</i>	<i>siostra</i>

2.2.2. STARÉ NOSOVÉ SAMOHLÁSKY

Praslovanské nosové samohlásky **o*, **ó* a **e*, **é* byly ve staročeštině nahrazeny hláskami *u*, *ú* a *ä*, *ǣ* (Lamprecht 1966, s. 23). V polštině se nosovky zachovaly, došlo však k jejich přeskupení, kdy se z dlouhých nosových samohlásek vyvinulo polské *o* (zapisováno jako *o*), mezitím co z krátkých *e* (Klemensiewicz 1955, s. 104-106).

¹⁵ ve významu „špalík“

V Hlučínských nářečích jednoznačně převládá český vývoj a rozdíly mezi češtinou a nářečím na Hlučínsku je dán pozdějším rozdílným vývojem *u, ú* a *ä, ä* (viz 2.2.4). Ve východních obcích východohlučínského nářečí (Hať, Šilheřovice) však lze nalézt pozůstatky starých nosových samohlásek rozložených do skupin „samohláska + nosovka“, zpravidla do *y + n/m* namísto polského ϵ^{16} a *u + n/m* namísto ϱ (q) v polštině, zde na ukázce slov sesbíraných v Šilheřovicích (Gebauerová 2014, s. 45-54):

	Spisovná čeština	Většina Hlučínska	Šilheřovice	Polština
<i>u + n/m</i>	<i>mouka</i>	<i>muka</i>	<i>munka</i>	<i>mąka</i>
	<i>pátek</i>	<i>patek•</i>	<i>pjuntek</i>	<i>piątek</i>
	<i>soused</i>	<i>sused</i>	<i>sumšed</i>	<i>sąsiad</i>
	<i>trouba</i>	<i>truba</i>	<i>trumba</i>	<i>trąba</i>
<i>y + n/m</i>	<i>huba</i>	<i>gemba</i>	<i>gymba</i>	<i>gęba</i>
	<i>pátý</i>	<i>paty•</i>	<i>pjynty</i>	<i>piąty</i>
	<i>prokletý</i>	<i>překlety•</i>	<i>překlynty</i>	<i>przeklęty</i>
	<i>prudký</i>	<i>prudky•</i>	<i>pryntky</i>	<i>prędkí¹⁷</i>
	<i>uzené</i>	<i>uzene•</i>	<i>vjyndzune</i>	<i>wędzone</i>
	<i>skřípat</i>	<i>zgřypac/(č)</i>	<i>zgřympac</i>	/

Slovo *gemba* je zřejmě později přejaté přímo z polštiny, neboť odporuje hláskovému vývoji na Hlučínsku nejen zachováním nosové samohlásky ϵ (v podobě *em*), ale také přítomností *g* namísto *h* (viz 2.3.6).

Obě skupiny (*y + n/m* a *u + n/m*) jsou přitom shodné s přeskupením nosovek ve staré polštině. Jejich kvalitativní změna se ale nezdá být spojena se změnou, která proběhla v češtině, ačkoliv v ní existoval přechodový stupeň z $*\varrho$ na *u* v podobě *u*.

Rozdíly ve vývoji starých nosových samohlásek¹⁸				
Praslovanština	Změny v češtině	Většina Hlučínska	Změny v polštině	Východo hlučínské nářečí
$*\varrho$	$*\varrho \rightarrow u \rightarrow u$	$*\varrho \rightarrow u \rightarrow u$	$*\varrho \rightarrow \check{a} \rightarrow \epsilon$	$\rightarrow y + n/m$

¹⁶ jež je pravděpodobně úzce spjato s jiným jevem změny $\check{e}, \acute{e}$ v *y* před nosovými souhláskami (viz 2.2.7).

¹⁷ ve významu „uspěchaný“

¹⁸ Lamprecht 1966, s. 23-24, Klemesiewicz 1955, s. 105, Dejna 1953, s. 116-128

*ó	*ó → ú → ú	*ó → ú	*ó → á	→ ρ	→ u + n/m
*é	*é → ā → ā → a/á/ě	*é → ā → ā	*é → á		
*ę	*ę → ā → ä → a/ě	*ę → ā → ä			
			*ę → ǻ → ę		→ y + n/m

Tyto změny však korelují s tím, jak se nosové samohlásky realizují v sousedních slezských nářečích polského jazyka, kde také lze na stejné změny narazit ve stejné podobě, nebo v nerozložených formách *ú* a *y* (Dejna 1953, s. 116-128).

Zajímavá je otázka koncovky *-um* (popř. *-ûm*) vyskytující se ve slovesných tvarech přítomného času 3. osoby množného čísla ve většině východohlučínského nářečí a podstatných a přídavných jménech a zájmenech v 7. pádě jednotného čísla ženského rodu na téměř celém Hlučínsku mimo Hlučín samotný a obce na jihovýchod od něj (viz **Obrázek 1**), mezitím co jinde se vyskytuje koncovka *-u* (viz 202.2.4).

Spisovná čeština	<i>oni jdou/jsou s tou černou krávou</i>	<i>za tou velkou kůlnou</i>
Západohlučínské nářečí	<i>uňi idu/su s tu černu kravu</i>	<i>za tu velku šopu</i>
Východohlučínské nářečí	<i>uňi idum/sum s tum černum kravum</i>	<i>za tu velku šopu</i>
Slezské dialekty polštiny¹⁹	<i>uňni idũm/sũm z tũm czornũm krowũm</i>	<i>za ta sroga szopa</i>
Spisovná polština	<i>oni idą/są z tą czarną krową</i>	<i>za tę wielką szopę</i>

Kupř. Bělič sice připouští, že musí existovat vztah mezi jejím výskytem na Hlučínsku a v sousedních nářečích polského jazyka, dále však říká:

„...rozhodně ji však nelze pokládat za hláskoslovné pokračování někdejšího *-o*, tj. za jisté zachování zbytku nosovek v slez. nářečích čes. typu. Příčinou eventuálního přejetí hotové koncovky *-ûm* s rozloženou nosovkou z polských nářečí, spolu s jejím přizpůsobením slez. hláskovému systému [...], popř. jejího sekundárního vytvoření podle polského modelu mohla být tendence odlišit 7. pád od čtvrtého pádu, když po zániku fonetické délky v slez. nářečích mezi nimi zmizel rozdíl...“ (Bělič 1972, s. 160)

¹⁹ Fazi. *Słownik Śląski*. www.slownikslonski.pl [online]. ©2014. [cit. 4.3.2018]. Dostupné z: <http://www.slownikslaski.pl/index.html>.

V případě sloves pak navrhuje možnost, že tato koncovka byla zavedena pro rozlišení sloves 3. osoby množného čísla od 1. osoby čísla jednotného (Bělič 1972, s. 113).

V sousedních slezských nářečích polského jazyka se tato koncovka jednoznačně vyskytuje jako forma nosové samohlásky *o*, ať už ve stejné podobě, nebo v nerozložené realizaci *û* (Dejna 1953, s. 131), ani Dejnovi však není jasné, zda výskyt koncovky *-u* na Hlučínsku je původní a *-um* koncovkou nově přebranou z polštiny, jako navrhuje Bělič, nebo zda tomu bylo obráceně a *-um* je původním tvarem, částečně vytlačeným pozdějším *-u* (Dejna 1953, s. 132-133).

2.2.3. ZACHOVÁNÍ ROZDÍLU MEZI *I* A *Y*

Na rozdíl od češtiny, ve které došlo k jejich splynutí, se v polštině a v lašských nářečích rozlišuje mezi *y* a *i* (Lamprecht 1966, s. 82). Obě samohlásky se přitom vyskytují zároveň pouze za retnicemi, kde je určující historický vývoj daného slova:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>být, bít</i>	<i>być(/č), bić(/č)</i>	<i>być, bić</i>
<i>vidět, vydat</i>	<i>vidać(/č)²⁰, wydać(/č)</i>	<i>widać, wydać</i>
<i>smyl, smál</i>	<i>smył, smił (//smjał/šmjoł)</i>	<i>zmył, śmiał</i>

Ve východních obcích východohlučínského nářečí (Píšť, Hať, Šilheřovice) se mimo to vyskytuje *y* i po měkkých retnicích ve shodě se slezskými nářečimi na severu na polském území (Bělič 1972, s. 89).

Spisovná čeština	Jihohlučínské nářečí	Severohlučínské nářečí	Polština
<i>míchat</i>	<i>mišać(/č)•</i>	<i>mjyšać(/č)/m'yšać(/č)</i>	<i>mieszać</i>
<i>Píšť</i>	<i>Pišč</i>	<i>Pjyšč/P'yšč</i>	<i>Pyszcz</i>
<i>peří</i>	<i>peřy•</i>	<i>pjyřy</i>	<i>pierze</i>

Na celém Hlučínsku následuje po hláskách *s, š, c, č, z, ž, dž* a *ř* tvrdé *y*, v severohlučínských nářečích, kde je rozlišováno mezi měkkými a tvrdými palatálními

²⁰ na Hlučínsku i v polštině ve významu „být vidět“

sykavkami (viz 2.3.1), však po *ś*, *ć*, *ź* a *dź* následuje měkké *i*. Na Hlučínsku tak lze natrefit na stejnou situaci jako v polštině²¹:

Spisovná čeština	Jihohlučínské nářečí	Severohlučínské nářečí	Polština
<i>synek</i>	<i>synek</i> ²²	<i>synek</i>	<i>syn</i>
<i>sít', šít,</i>	<i>šyč, šyč</i>	<i>śíc, śyć</i>	<i>siec, szyć</i>
<i>cikán</i>	<i>cygan</i>	<i>cygan</i>	<i>cygan</i>
<i>či, ti</i>	<i>čy</i> ²³ , <i>čy</i>	<i>čy, ci</i>	<i>czy, ci</i>
<i>získat, snědl</i>	<i>zyskač, zyd</i> •	<i>zyskać, zyd</i>	<i>zyskać, zjadł</i>
<i>zima, žít</i>	<i>žyma, žyč</i>	<i>źima, źyć</i>	<i>zima, żyć</i>
<i>dým, dívat se</i>	<i>dym, dzyvač</i>	<i>dym, dźivać se</i>	<i>dym, /</i>
<i>říkat, přijít, Paříž</i>	<i>řykač, přyišć,</i> <i>Pařyž</i> •	<i>řykać, přyiść,</i> <i>Pařyż</i>	<i>rzykać</i> ²⁴ , <i>przyjść,</i> <i>Paryż</i>

V některých slovech se, snad pod polským vlivem nebo v rámci emfatického projevu, měkké *i* vyskytuje i po *k*, zdaleka se však nevyskytuje tak pravidelně, jako v polštině a také nedochází k měkčení na *k'*. Sloveso *kývat* je tak realizováno jako *kivać*•.

2.2.4. NEPŘEHLASOVANÉ 'A a 'U

V českém jazyce došlo ve 13. století k přehlasování, které vedlo ke změně samohlásek *ä*, *ä*²⁵ v koncových i vnitřních slabikách před měkkou slabikou²⁶ v *ě*. Těto změny se účastnilo i 'a, tedy *a* následující měkkou souhlásku (Lamprecht 1966, s. 37-38), mezitím co v polštině tyto změny vůbec neproběhly. Na Hlučínsku se *ä*, *ä* vyvíjela stejně jako v češtině, 'a však jen částečně - výsledkem je, že se mnohá slova na Hlučínsku více podobají svým polským protějškům než svým českým. V tomto případě se však nejedná o vliv polštiny, ale o zachovaný archaismus:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>duše</i>	<i>duša</i>	<i>dusza</i>

²¹ Satke v *Lidové povídky z Hlučínska* (1955) poznamenal, že mluvčí Antonie Baránková vyslovuje po *č* a *ř* měkké *i*, jinde však již pravidelně *y* (Satke 1955, s. 32 Vydavatelská poznámka)

²² ve významu „chlapec“

²³ Stejně jako v polštině *czy* má spojka *či* význam „jestli (zdali), zda“ nebo „či, nebo, copak (v otázce)“

²⁴ *řykač/(ć)/rzykać* nese význam „modlit se“. Polská varianta je nářeční ve slezských nářečích.

²⁵ Také vzniklých z praslovanských hlásek *o, *ó a *e, *é, (viz 2.2.22.2.2).

²⁶ Před tvrdými souhláskami se změnilo v *a* (Lamprecht 1966, s. 23-24).

<i>naše, vaše</i>	<i>naša, vaša</i>	<i>nasza, wasza</i>
<i>kůže</i>	<i>kuža</i>	/
<i>dušemi</i>	<i>dušama/dušoma</i>	<i>duszami</i>
<i>ještěrka</i>	<i>jaščerka</i>	<i>jaszczurka</i>
<i>ječmen</i>	<i>jačmeň</i>	<i>jęczmień</i>
<i>oni dělají</i>	<i>uni robju(m)/ uni robja</i>	<i>oni robią</i>
<i>z kamene</i>	<i>z kameňa</i>	<i>z kamienia</i>
<i>do plamene</i>	<i>do plameňa•</i>	<i>do płomienia</i>
<i>ta spodní sukně/rukavice</i>	<i>ta spodňa sukňa/rukavica•</i>	<i>ta spodnia suknicarękavica</i>
<i>zaseté</i>	<i>zašate</i>	<i>zasiane</i>

Toto rovněž platí o skupině sloves náležících původně k 5. třídě (Bělič 1972, s. 123):

Spisovná čeština	Hlučinská nářečí	Polština
<i>vracet,</i> <i>vracel,</i> <i>vracím</i>	<i>vracać(/č),•</i> <i>vracał,</i> <i>vracam</i>	<i>wracać,</i> <i>wracał,</i> <i>wracam</i>
<i>zabíjet,</i> <i>zabíjel,</i> <i>zabijím</i>	<i>zabijać(/č)</i> <i>zabijał</i> <i>zabijam</i>	<i>zabijać,</i> <i>zabijał,</i> <i>zabijam</i>

Podobně nedošlo na Hlučinsku, stejně jako na většině lašského území, k přehlásce 'u v i, ke které došlo v průběhu 14. století (Lamprecht 1966, s. 40-44). Zachovány tak zůstaly staré tvary shodné s polštinou, i zde se však jedná o archaismus:

Spisovná čeština	Hlučinská nářečí	Polština
<i>břicho</i>	<i>břuch</i>	<i>brzuch</i>
<i>cítit</i>	<i>čuć(/č)</i>	<i>czuć</i>
<i>čich</i>	<i>čuch</i>	/
<i>kožich</i>	<i>kožuch</i>	<i>kozuch</i>
<i>plíce</i>	<i>pluca</i>	<i>pluca</i>
<i>klíč</i>	<i>kluč</i>	<i>klucz</i>
<i>v moři</i>	<i>v mořu</i>	<i>w morzu</i>
<i>jí, s ní</i>	<i>ju, s ňu</i>	<i>jej, s nią</i>

<i>lidé</i>	<i>ludź(/dž)e</i>	<i>ludzie</i>
-------------	-------------------	---------------

V koncovkách slovesných tvarů přítomného času 3. osoby množného čísla a podstatných a přídavných jménech a zájmenech v 7. pádě jednotného čísla ženského rodu se *u* rovněž zachovalo, na většině Hlučínska (viz **Obrázek 3**) je však koncovka *-u* nahrazena koncovkou *-um* (popř. *-ûm*), naznačujíc tak spojitost s nosovou samohláskou *ą* v téže pozici (viz 2.2.2).

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>s ruží</i>	<i>s ružu(m)</i>	<i>z różą</i>
<i>s kostí</i>	<i>s košču(m)</i>	<i>z kością</i>
<i>oni koupí, kupují</i>	<i>uni kupju(m), kupuju(m)</i> ²⁷	<i>oni kupią, kupują</i>
<i>oni musejí</i>	<i>uni mušu(m)</i>	<i>oni muszą</i>

Slova, v nichž je přehláska přesto obsažena (kupř. *řyjen•*, *Ježiš*²⁸) byla zřejmě přejata kulturně ze spisovné češtiny.

2.2.5. ZMĚNA Ó V U/Ů

V polštině i v češtině došlo mezi 15. a 16. stoletím ke změně dlouhého *ó* v *u* resp. *ú* v češtině (běžně značeného v čs. pravopise jako *ů*) (Lamprecht 1966, s. 76-77, Klemensiewicz 1955, s. 97-101). Na Hlučínsku došlo k téže změně, avšak v mnohem větším počtu slov, než je tomu ve spisovné češtině (Skalička 2017, s. 76-77) – to bylo způsobeno tzv. náhradním dloužením, k němuž došlo ještě ve staročeském období, jež vzniklo zánikem slabých jerů (Lamprecht 1966, s. 49, Klemensiewicz 1961, s. 20), a jež bylo v polštině rozšířenější²⁹ než v češtině (Bělič 1972, s. 197).

Na změnu *ó* v *u* tak lze mimo slov známých i z češtiny (*kuň – bez koňa*, *nuž – bez noža*, *dum – bez domu*, *buh – bez boha*, ...) narazit i ve slovech, kde se pozůstatky staré délky v češtině nezachovaly, v polštině však ano:

²⁷ na Hlučínsku, stejně jako v celém lašském prostoru, nedošlo ke změně *ú* v *ou*.

²⁸ u starších mluvčích nebo v nadávkách (kupř. *jezusmarja!*) lze natrefit na tvar *Jezus* – zda jde o archaismus, nebo německý vliv, je těžké určit.

²⁹ Na Hlučínsku se zachovaly pozůstatky náhradního dloužení *i* u slov, jež obsahovala dloužené *é*, jež se však v polštině nevyskytuje, kupř.: *břyh* (*bez břehu*), *lid* (*bez ledu*), *obid* (*bez objeda*), *pohřyb* (*bez pohřeba/pohřbu*), *iž* („až“) či v participiech mužského rodu sloves *něšć* (*/šć*) – *un ňis*, *una ňesła*, *uč* (*/č*) *ec* – *un uč* (*/č*) *ik*, *una uč* (*/č*) *ekła*. Některá tato slova však lze najít ve slezských nářečích polštiny, kupř. *brzyg* (Wiszowaty 2013, s. 27)

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>roh, bez rohu</i>	<i>ruh, bez rohu</i>	<i>róg, bez rogu</i>
<i>pokoj, bez pokoje</i>	<i>pokuj, bez pokoja</i>	<i>pokój, bez pokoju</i>
<i>pozor, bez pozoru</i>	<i>pozur, bez pozoru</i>	<i>pozór, bez pozoru³⁰</i>
<i>drozd, bez drozda</i>	<i>druzd, bez drozda</i>	<i>drozd, bez drozda</i>
<i>schod, beze schodu</i>	<i>schud, bez schodu</i>	<i>chód, bez chodu³¹</i>
<i>slovo, beze slov</i>	<i>słowo, bez słuv</i>	<i>słowo, bez słów</i>
<i>stodola, bez stodal</i>	<i>stodoła, bez stoduł</i>	<i>stodoła, bez stodół</i>
<i>důlek, jáma</i>	<i>paduł, padoly</i>	<i>dól, doły</i>
<i>dolů, dole</i>	<i>naduł, doduł, nadule</i>	<i>na dól, na dole</i>
<i>noha, bez nohou</i>	<i>noha, bez nuh</i>	<i>noga, bez nóg</i>
<i>hora, bez hor</i>	<i>hora, bez hur•</i>	<i>góra³², bez gór</i>
<i>podkova, bez podkov</i>	<i>podkova, bez podkuv</i>	<i>podkowa, bez podków</i>
<i>žena, bez žen</i>	<i>roba, bez rob/rub</i>	/

Na rozdíl od češtiny, ale shodně s polštinou se lze s pozůstatky starého dlouhého *ó* setkat také u rozkazovacích způsobů a minulých časů mužského rodu u sloves:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>dělat, dělej!</i>	<i>robić(/č), rub!</i>	<i>robić, rób!</i>
<i>honit, hoň!</i>	<i>hoňić(/č), huň!</i>	<i>gonić, goń!</i>
<i>pomocť, pomozť!</i>	<i>pomuc, pomož/pomuž</i>	<i>pomóc, pomóż!</i>
<i>hodit, hodť!</i>	<i>hodźić/hodźič, hudź(/dž)!</i>	/
<i>podojit, podojť!</i>	<i>podojić(/č), poduj!</i>	<i>wydoić, wydój!</i>
<i>on mohl, ona mohla</i>	<i>un muh, una mohła</i>	<i>on mógł, ona mogła</i>
<i>on rostl, ona rostla</i>	<i>un rust, una rostła</i>	<i>on róśł, ona rosła</i>

Naopak některá slova, která v češtině pozůstatky bývalého dloužení prokazují, tak na Hlučínsku shodně s polštinou nečiní:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>mocť, můžu,</i>	<i>moc³³, možu,</i>	<i>móc, mogę,</i>

³⁰ ve významu „zdání“

³¹ „krok“

³² na Hlučínsku, stejně jako v mnoha východních nářečích češtiny, existuje slovo *hura* (*hũra*) s pozůstatkem bývalého dlouhého *ó* ve významu „půda, prostor pod střechou“.

<i>můžeš, mohou</i>	<i>možeš, možu(m)</i>	<i>możesz, mogą</i>
---------------------	-----------------------	---------------------

V některých obcích na severovýchodě Hlučínska (Hať, Píšť, Šilheřovice) přitom *u* za bývalé *ó* je realizováno jako *û* ve shodě se slezskými nářečími polštiny dále na severu (Bělič 1972, s. 107).

Za zmínku zde stojí, že se na Hlučínsku u podstatných jmen 2. pádu množného čísla mužského rodu (a vzácně také ženského) zachovala koncovka *-uv* (Skalička 2017, s. 62), odpovídající polské koncovce *-ów*, mezitím co v češtině zřejmě vlivem diftongizace původního *ó* na *uo* a pozdější monoftongizace na *ú* (*û*) došlo k zániku koncové retnice *v*:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>bez chlapů</i>	<i>bez chłopuv</i>	<i>bez chłopów</i>
<i>bez psů</i>	<i>bez psuv</i>	<i>bez psów</i>

V některých případech dochází na Hlučínsku ke změně krátké samohlásky *o* na *u* či *û*, nachází-li se tato před nosovkou (*n, m, ň*) (Bělič 1972, s. 106), přičemž pravidlem je, že čím dále na severovýchod, tím více slov tuto změnu prodělává (Dejna 1953, s. 49-50) (kupř. v Šilheřovicích *duma* – „doma“), a tím více těchto slov obsahuje samohlásku *û* namísto *u*. Univerzálně je však tento jev na Hlučínsku rozšířen v případě osobních zájmen 3. osoby a ve větší míře ve slovech *hunem* – „rychle“ a *vrana* – „vrána“ (Trávníček 1927, s. 112-113).

Tato změna nepochybně souvisí s podobným vývojem v sousedních slezských nářečích polského jazyka (Bělič 1972, s. 106), jež navazují hláskou *û*, která pak dále na sever hlouběji do polského území přechází v *uò* (Dejna 1953, s. 48).

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Slezská nářečí polštiny
<i>on</i>	<i>un/ûn</i>	<i>ûn/uòn</i>

2.2.6. ZACHOVÁNÍ AJ

Na Hlučínsku, stejně jako v polštině, nikdy nedošlo ke změně *aj* na *ej* (Skalička 2017, s. 166), ke které došlo během 15. a 16. století, a která souvisela s posunem *y* na *ej* v Čechách té doby (Lamprecht 1966, s. 73):

³³ Na Hlučínsku jsou stejně jako v polštině zachovány infinitivní tvary sloves *moc, pec* bez analogicky přisunutého *-t(-ť)* jako ve spisovné češtině (Lamprecht 1966, s. 70).

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>dej!</i>	<i>daj!</i>	<i>daj!</i>
<i>počkej!</i>	<i>zečkaj!</i>	<i>poczekaj!</i>
<i>vejce</i>	<i>vajco</i>	<i>jajco, jajce³⁴</i>
<i>nejlepší</i>	<i>najlepšy</i>	<i>najlepszy</i>

Nepravidelně však lze narazit na superlativní předponu *naj-* změněnou na předponu *nej-*, zároveň však zachování *aj* v jiných situacích. Tento stav, kdysi snad rozšířený jen v příhraničních obcích východohlučínského nářečí (Bělič 1972, s. 110), v této oblasti nejspíš souvisel s vývojem této předpony v polštině (Bělič 1972, s. 109-110), na zbytku území však nejspíše má svůj původ ve vlivu spisovné češtiny.

2.2.7. ZMĚNA E, Ě NA Y PŘED NOSOVKAMI

V obcích na severovýchodě Hlučínska (Píšť, Hať, Šilheřovice) došlo k přehlásce *e* a *ě* na *y*, následovalo-li *n*, *m* nebo *ň* (Bělič 1972, s. 98). Stejný jev se vyskytuje i ve slezských nářečích polštiny a je zřejmě stejného původu (Dejna 1953, s. 65-67, 86) – jedná se zde tedy o vývojovou tendenci slezských dialektů, která částečně začala pronikat do lašských nářečí a prosadila se v lašských nářečích Ratibořska, Hlubčicka a samého severovýchodního okraje Hlučínska, z dějinných důvodů však byla přerušena a její postup se tak zastavil.

Spisovná čeština	Zbylé Hlučínsko	Severovýchodní Hlučínsko	Polština
<i>ten</i>	<i>ten</i>	<i>tyn</i>	<i>ten</i>
<i>čemu</i>	<i>čemu³⁵</i>	<i>čymu</i>	<i>czemu</i>
<i>potom</i>	<i>potem, potym</i>	<i>potym</i>	<i>potem</i>
<i>jenom</i>	<i>enem</i>	<i>ynym</i>	<i>jeno, jyny³⁶</i>
<i>žádný</i>	<i>žaden³⁷</i>	<i>žodyn</i>	<i>żaden</i>

2.2.8. ZMĚNA BÝVALÉHO Á V O RESP. U/Ů

Stejně tak je změna bývalého dlouhého *á* v *o* popř. *u/ů* před nosovkami, na niž lze narazit ve východohlučínském nářečí (Darkovice, Hať, Šilheřovice, viz **Obrázek 3**),

³⁴ obě formy jsou dialektální/archaické, ve spisovné polštině *jajko*

³⁵ ve významu „proč“

³⁶ archaicky a nářečně ve slezských nářečích

³⁷ ve významu „nikdo“

spjata se stejným vývojem v sousedních slezských nářečích polského jazyka (Bělič 1972, s. 111), kde dále navazuje na diftongizované formy *ou* a *au* (Wiszowaty 2013, s. 26, Dejna 1953, s. 29-41):

Spisovná čeština	Zbylé Hlučínsko	Severovýchodní Hlučínsko	Slezská nářečí polštiny
<i>tráva</i>	<i>trava•</i>	<i>trova</i>	<i>trouwa</i>
<i>farář</i>	<i>farař•</i>	<i>farorř</i>	<i>farorz</i>
<i>já</i>	<i>ja</i>	<i>jo</i>	<i>jo</i>

2.3. SOUHLÁSKY

2.3.1. SYKAVKY

Zřejmě nejnápadnější charakteristikou lašských, a tedy i hlučínských nářečí v oblasti hlásek je větší přítomnost palatálních či retroflexních sykavek (*š, ś, č, ć, ž, ź, a dź, dź*) v místech, kde se ve spisovné češtině a naprosté většině ne-lašských nářečí starší palatalizované *t', d', s'* a *z'* změnila v plně palatální *t', d', ś* a *ź* nebo splynula se *s* a *z*.

Staré souhlásky *t'* a *d'* se v češtině v rámci Hlavní historické depalatalizace (Lamprecht 1966, s. 56) změnily před starými *i, ě* a bývalým *ę* a *ɛ* v plně palatální hlásky *t', d',* kdežto v ostatních pozicích se depalatalizovaly a splynuly s *t* a *d* (Bělič 1972, s. 43). V lašských nářečích se však palatalizované varianty zachovaly i před *e* (Bělič 1972, s. 43), obdobně jako v polštině. Zachování těchto souhlásek je však jednoznačně archaismem zachovaným ze staré češtiny, a nikoliv znakem přebraným z polštiny druhotně. Zřejmě pod polským vlivem se však v lašských nářečích tyto hlásky vyvíjely vlivem tzv. asibilace (Lamprecht 1966, s. 53) dále v *ć* a *dź* (či *č* a *dź*, viz níže) (Bělič 1972, s. 43-44) stejně jako v polštině (Klemensiewicz 1955, s. 132-134). V češtině historicky sice také existovala během 13. a 14. století asibilace, měla však pouze podobu sykavkového šumu a asibilované hlásky tak zněly snad jako *t^ʰ* a *d^ʰ* (Lamprecht 1966, s. 53) a nikoliv jako *c'* a *dz'* či plně *ć* a *dź*, jako tomu bylo v polštině, v níž k tomuto jevu došlo již v průběhu 12. století (Klemensiewicz 1955, s. 132).

Stejně tak se staré *s'* a *z'* shodně s polským vývojem zachovala (Klemensiewicz 1955, s. 139) rovněž před *i, ě* a bývalým *ɛ*, mezitím co v češtině splynula v téže hláskové změně jako *t'* a *d'* se *s* a *z* (Bělič 1972, s. 45).

Na rozdíl od polštiny však v hlučínských nářečích nedošlo k této změně před původním *r'* (v případě *t' d', s', z'*), starým *e* a bývalým *ę* (v případě *s' a z'*) (Bělič 1972, s. 43, 45).

Výsledkem tohoto vývoje je, že na části území hlučínských nářečí (viz 1.2.1) vyskytují shodně s polštinou tři řady sykavek – prosté (*s, z, c, dz*), měkké/palatalizované (*ś, ź, ć, dź*) a tvrdé (*š, ż, ć, dź* – tyto však nejsou realizovány jako retroflexní sykavky jako v případě polštiny */s, z, tʂ, dʂ/*, ale jsou shodné s realizací této řady v češtině */s, z, tʃ, dʒ/*) (Skalička 2017, s. 13).

V jižní části hlučínských nářečí však došlo z nejasných důvodů (snad zjednodušení fonetického repertoáru přiblížením se ke spisovné češtině, němčině nebo nářečím na jih od Hlučínska) ke splynutí palatalizované sykavkové řady se sykavkami tvrdými (Bělič 1972, 45). Výsledkem je, že se v této oblasti objevují jen dvě sykavkové řady stejné, jako v češtině, a řada výrazů jak v polštině, tak v češtině foneticky rozdílných, má stejnou realizaci:

	Spisovná čeština	Severohlučínské nářečí	Spisovná polština	Jihohlučínské nářečí
před i	<i>ticho, tichý</i>	<i>ćicho, ćichy</i>	<i>cisza, cichy</i>	<i>ćycho, ćychy</i>
	<i>dívat se, divoký</i>	<i>dźivać se, dźivoky</i>	<i>dziky</i>	<i>dźyvać se, dźyvoky</i>
	<i>síla (ona šíla)</i>	<i>śíla (una/úna śyła)</i>	<i>siła (ona szyła)</i>	<i>śyła (una śyła)</i>
	<i>zima</i>	<i>żima</i>	<i>zima</i>	<i>żyma</i>
před ě	<i>tělo (čelo)</i>	<i>ćelo (ćelo)</i>	<i>ciało (czoło)</i>	<i>ćelo (ćelo)</i>
	<i>den, budete</i>	<i>dźeń, budźeće</i>	<i>dzień, będziecie</i>	<i>dźeń</i>
	<i>seno, v lese (les)</i>	<i>śeno, v leśe (les)</i>	<i>siano, w lesie (las)</i>	<i>śeno, v leśe (les)</i>
	<i>na voze</i>	<i>na woże</i>	<i>na wozie</i>	<i>na woże</i>
před ɔ	<i>tma</i>	<i>ćma</i>	<i>ćma</i>	<i>ćma</i>
	<i>husa</i>	<i>huś</i>	<i>gęś</i>	<i>huś</i>
před r'	<i>trpět</i>	<i>trpěć•</i>	<i>cierpieć</i>	<i>trpěć•</i>
	<i>držet</i>	<i>držeć•</i>	<i>dźeržeć³⁸</i>	<i>držeć•</i>
	<i>srp</i>	<i>srp</i>	<i>sierp</i>	<i>srp</i>

³⁸ v dialektech polsko-českého smíšeného pruhu, spisovně pol. pak *trzymać*

před e	<i>sedět, sekera</i>	<i>sedžeć, sekyra</i>	<i>siedzieć, siekiera</i>	<i>sedžeč, sekyra</i>
	<i>země, zeli</i>	<i>zem, zeli/zele/zelo</i>	<i>ziemia, zielony</i>	<i>zem, zeli/zele/zelo</i>
	<i>temný</i>	<i>ćemny</i>	<i>ciemny</i>	<i>čemny</i>
před ę	<i>se</i>	<i>se</i>	<i>się (strpl. sę)</i>	<i>se</i>

Na rozdíl od spisovné češtiny nedošlo stejně jako v polštině (Klemensiewicz 1955, s. 140-141) k disimilační změně, která změnila skupinu *šč* v *št'* a *ždž* na *žd'* (Bělič 1972, s. 65-66) a hlučínská nářečí si tak zachovala i tento archaický znak:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>ještě</i>	<i>ešče</i>	<i>jeszcze</i>
<i>štěstí</i>	<i>ščeści/ščeści</i>	<i>szczęście</i>
<i>děšť</i>	<i>dešč</i>	<i>deszcz</i>
<i>štípat</i>	<i>ščypać/ščypać</i>	<i>szczytać</i>
<i>zpoždění</i>	<i>spoždžeňi</i>	-
<i>odjíždět</i>	<i>odjiždžac</i>	<i>odjeżdżać</i>

Shodně s polštinou dochází v hlučínských nářečích ke změně *s* a *z* na *ś/š* a *ź/ž* před *ć/č* a *dź/dž* (Bělič 1972, s. 294-295, 300). Tato změna ale není univerzální a v obměnách některých slov k ní nedochází (viz rozkazovací způsob 2. osoby mn. č. slovesa *jeść*/(*šč*) v tabulce):

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>kost, kosti, kostěný</i> <i>most, na mostě</i>	<i>kość/(šč), kość/(šč)i(/y),</i> <i>kość/(šč)any</i> <i>most, na mość/(šč)e</i>	<i>kość, kości, kościany</i> <i>most, na moście</i>
<i>jíst, jezte</i>	<i>jeść(šč), izće/isće³⁹</i>	<i>jeść, /</i>
<i>něst, neste</i>	<i>ņeść/(šč), ñeść/(šč)e</i>	<i>nieść, nieście</i>
<i>jezdit</i> <i>hvězda, o hvězdě</i>	<i>ježdzić/ježdžyc</i> <i>hvězda, o hvězdz/(ždž)e</i>	<i>jeździć</i> <i>gwiazda, o gwieździe</i>

Rovněž afrikát *dz*, nevyskytující se ve spisovné češtině, se stále vyskytuje v hlučínských nářečích a potažmo v celé opavské skupině, a to především v morfoložicky podmíněných situacích (Bělič 1972, s. 286), jako kupř. v přičestí trpném

³⁹ (Bartoš 1886, s. 131)

sloves končících v přítomném čase na *-d* (Skalička 2017, s. 100). Na rozdíl od polštiny se však v pozicích, kde historicky bývalo *g'*, vyskytuje jen sporadicky (Skalička 2017, s. 62), což může být způsobeno vlivy polského jazyka až po dokončení těchto rozdílných hláskových vývoju v obou jazycích:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>snědený, vyhozený, odešlý</i>	<i>zedzeny/zezeny</i> ⁴⁰ , <i>vyhodzeny/vyhozeny, odejzeny</i>	<i>zjedzony, /</i>
<i>uklidit, uklizený, uklízet</i>	<i>pokludzić(/č), pokludzene/pokluzene, pokludzac(/č)/ pokluzac(/č)</i>	<i>/</i>
<i>kolegové, v lize</i>	<i>koledzi/kolezi, v lidze/lize</i>	<i>koledzy, w lidze</i>
<i>noha, na noze peníze</i>	<i>noha, na noze peńize</i>	<i>noga, na nodze, pieniądze</i>

V nářečí na severovýchodě Hlučínska (Hať, Šilheřovice, Píšť) se rovněž objevují hlásky *s* a *z* namísto *ś*, *ź* před hláskami *ń*, *l* a bývalými měkkými retnicemi, což je znak, jenž sdílí s polštinou, ovšem nevyskytuje se v žádném jiném z lašských nářečí (Bělič 1972, s. 303):

Spisovná čeština	Jihohlučínské nářečí	Severohlučínské nářečí	Polština
<i>sníh</i>	<i>sňih</i>	<i>śňih/śňyh</i>	<i>śnieg</i>
<i>zlo, zle</i>	<i>zło, zle</i>	<i>zło, źle/źle</i>	<i>zło, źle</i>
<i>zpívat</i>	<i>spivač</i>	<i>śpivać</i>	<i>śpiewać</i>
<i>smetana</i>	<i>smetana</i>	<i>śmetana</i> [•]	<i>śmietana</i>
<i>svátek, světlo, svět</i>	<i>svatek</i> [•] (//fajertag), <i>světlo</i> [•] , <i>svět</i>	<i>śvatek</i> [•] (//fajertag), <i>śvětlo</i> , <i>śvět/śvjat</i> [•]	<i>święto, światło, święt</i>

⁴⁰ hláska *dz* zřejmě od časů sepsání užitých zdrojových textů na části území hlučínských nářečí byla a stále je na ústupu a je nejspíš pod vlivem češtiny nahrazována *z*, drží se však v pozici za *j* v případě slov odvozených od slovesa *ísć/išć* (jít): *prejdzeny, odejdzeny, zajdzeny, najdzeny*.

2.3.2. PALATÁLNÍ NOSOVKA (Ň)

Podobně jako *t'*, *d'*, *s* a *z* (viz výše) se stará hláska *n'* v češtině v rámci Hlavní historické depalatalizace (Lamprecht 1966, s. 56-57) změnila před starými *i*, *ě* a bývalým *e* a *ь* v plně palatální hlásku *ň*, kdežto v ostatních pozicích se depalatalizovala a splynula s *n* (Bělič 1972, s. 43). Na Hlučínsku se však vyvíjela obdobně jako v polštině (a shodně s *d'* a *t'*) (Klemensiewicz 1955, s. 154) a plně se palatizovala rovněž před starým *e* nebo *e*, jež vzniklo z původního *ь*:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>nebudete</i>	<i>ňebudžeće/ňebudžeče</i>	<i>nie będziecie</i>
<i>ne</i>	<i>ňi</i>	<i>nie</i>
<i>nebe</i>	<i>ňebo•</i>	<i>niebo</i>
<i>nést</i>	<i>ňeść(/šć)ňiść(/šć)</i>	<i>nieść</i>
<i>nechat, nechť'</i>	<i>ňechać(/č)•, ńech</i>	<i>niech</i>
<i>hrnec</i>	<i>hrňec•</i>	<i>garniec⁴¹</i>

2.3.3. PALATÁLNÍ APROXIMANTA (J)

Česká slabika *ji* na počátku slov se v Hlučínsku vždy vyskytuje jako *i* (Skalička 2017, s. 24) s předcházejícím hiátem (Bartoš 1886, s. 105). V češtině i v polštině se tato slabika, vzniklá z praslovanského **jь*, vyvíjela rozdílně; mezitím co v českém jazyce se v rámci Hlavní historické depalatalizace sloučila se slabikou *ji* (Lamprecht 1966, s. 55-56), v polštině se posunula na *i* (Klemensiewicz 1955, s. 114). Nářečí na Hlučínsku v tomto ohledu nejspíše podléhala vývojem přicházejícím z polštiny, ovšem dodnes si zachovala měkčí výslovnost této slabiky jako *ʲi* (Skalička 2017, s. 24), již polština vzhledem ke své dnešní podobě (kupř. realizace *iść* jako */iʂe/*) postrádá.

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>jít</i>	<i>iść(/šć)</i>	<i>iść</i>
<i>jídlo, on jí</i>	<i>idło, un/ún i</i>	<i>jedzenie, on je</i>
<i>jiný</i>	<i>iny</i>	<i>inny</i>
<i>jiskra</i>	<i>iskra</i>	<i>iskra</i>
<i>jistý</i>	<i>isty</i>	<i>istota⁴²</i>
<i>Jiřík</i>	<i>Iryk</i>	<i>Jerzyk</i>

⁴¹ středověká slezská míra objemu

⁴² ve významu „jádro, podstata“ či „bytnost, tvor“

Podobně jako v polštině se toto pravidlo neuplatňuje v případech, kdy staré **jb* předcházela konstrukce zakončená na samohlásku (Klemensiewicz 1955, s. 114), avšak ne vždy – na Hlučínsku se zachovala archaická přechodová varianta, v níž se toto pravidlo neuplatnilo. Místo toho se ve tvarech, v nichž nedošlo k posunu *i* na *j*, vyskytuje hiát (v následujících případech značený jako *·*):

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>přijít, přejít, odejít, dojít, sejit</i>	<i>přy·iśc(/šč), pře·iśc, ode·iśc, do·iśc, z(·)iśc⁴³</i>	<i>przyjść, przejąć, odejść, dojść, zejść</i>
<i>přišlý, přešlý, odešlý, došlé</i>	<i>přydzeny, přejdzeny, odejdzeny, dojdzeny</i>	<i>przyszły, przesyły, odeszły, doszły</i>
<i>on přijde, přejde, odejde, dojde, sejde</i>	<i>un/ún přydže/přydže, odejdže, dojdže, zejdže/z(·)idže</i>	<i>on przyjdzie, przejdzie, odejdzie, dojdzie, zjedzie</i>

Rovněž se zachoval hiát uprostřed slov (Bartoš 1886, s. 105), ten však vlivem spisovné češtiny je na ústupu:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>krajíc, zajíc</i>	<i>kra·ic (//skrojka), za·ic (//zajac)</i>	<i>zajac</i>
<i>moji, mých</i>	<i>mo·i, mo·ich</i>	<i>moi, moich</i>

Zajímavé je, že se v hlučínských nářečích neprosadila jako v češtině varianta dokonavé formy slovesa *jíst – sníst* s alternací *j – ň*, jež vznikla snad analogicky k téže alternaci u 3. osoby vztažných zájmen (Komárek 1958, s. 138), ale forma bez ní jako v polštině (Bartoš 1886, s. 131). To je nejspíše dáno tím, že se na rozdíl od polštiny v tomto slovese zachovala forma bez *j*, jež by mohlo alternovat:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>sníst</i>	<i>ześc(/šč)/zyśc(/šč)·</i>	<i>zjeść</i>
<i>snědl – snědla</i>	<i>zyd – zydla</i>	<i>zjadł – zjadła, zjedz -</i>
<i>sněž – sněžte</i>	<i>zyz/zez· – zyzće(/če)/zezće(/če) ·</i>	<i>zjedzcie</i>

⁴³ ve významu „být vhod, být užitečný“

Slovesa *ješć(/šć)* a *zešć(/šć)/zyšć(šć)* však vykazují oblastní rozdíly – kupř. v Šilheřovicích (a pravděpodobně i v jiných obcích severovýchodního Hlučínska) se vyskytuje polštině mnohem bližší forma *zješć* (Gebauerová 2014, s. 53).

2.3.4. MĚKKÉ RETNICE

Staré měkké retnice (*p'*, *b'*, *m'*, *v'*) v češtině zanikly v rámci Hlavní historické depalatalizace 13. a 14. století, během níž se sloučili s *p*, *b*, *m* a *v* všude kromě před *ě* (Lamprecht 1966, s. 54), která však v polštině neproběhla (Klemensiewicz 1955, s. 130-132). Podle Bartoše se na Hlučínsku (v rámci lašských nářečí) vyskytují měkké retnice hojně (Bartoš 1886, s. 98), dodnes se však dochovaly jen ve vesnicích na sever od Hlučina (viz níže), mezitím co jinde buďto zanikly, nebo přešly v plně rozložené skupiny *pj*, *bj*, *mj*, *vj*, čímž v podstatě zanikly (Lamprecht 1966, s. 60). Zanikl tak kupříkladu fonetický rozdíl mezi *věta* a *vjeta* (vjetá) či *do běla* (do bíla) a *objela* (objela).

V pozicích, kde se ve staročeštině nacházelo po retnici **ę* (za nimiž nebyla tvrdá zubnice) nebo kde se retnice kombinovala s *ja* či *ju*, se na Hlučínsku vyskytuje měkká retnice + *a* (Bělič 1972, s. 47), na rozdíl od polštiny, kde se zachovalo *ę*:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>hřibě</i>	<i>hřibja</i>	<i>źrebię</i>
<i>pata</i>	<i>pjata</i>	<i>pięta</i>
<i>mrva</i>	<i>mrvjanka</i>	/
<i>uvíznout</i>	<i>uvjaznuć(/č)</i>	/
<i>více</i>	<i>věc</i>	<i>więcej</i>
<i>pěst</i>	<i>pjašć(/šć)</i>	<i>pięść</i>
<i>Darkovan, Bohuslavanka</i>	<i>Darkovjan, Buslavjanka</i>	<i>Warszawian</i>

Jak bylo řečeno výše, zanikly na většině Hlučínska měkké retnice, anebo se rozpadly do skupin *pj*, *bj*, *mj*, *vj*, zachovaly se však v příhraničních obcích na sever od Hlučina (kupř. Píšť, Hat'). V téže oblasti se pak zachovaly, stejně jako v polštině, před *e*, *o* a částečně před *l'* a *r'* a ve slovech, ve kterých se na zbytku Hlučínska nezachovaly:

Spisovná čeština	Jihohlučínské nářečí	Nářečí příhraničních obcí na sever od Hlučina	Polština
<i>míchat</i>	<i>mišać(/č)</i>	<i>mjyšać(/č)/m'yšać(/č)</i>	<i>mieszac</i>

<i>pamatovat</i>	<i>pamatać(/č)</i>	<i>pamjatać(/č)/pam'atać(/č)</i>	<i>pamiętać</i>
<i>pátek</i>	<i>patek•</i>	<i>pjuntek/p'untek</i>	<i>piątek</i>
<i>pátý</i>	<i>paty•</i>	<i>pjynty/p'ynty</i>	<i>piąty</i>
<i>péct</i>	<i>pec</i>	<i>pjycć(/č)/p'ycć(č)</i>	<i>piec</i>
<i>peří</i>	<i>peřy</i>	<i>pjyři/p'yři</i>	<i>pierze</i>
<i>Píšť</i>	<i>Pišč</i>	<i>Pjyšč/P'yšč</i>	<i>Pyszcz</i>

Vzhledem k rozdílnosti forem, do jakých se měkké retnice v hlučínských nářečích vyvinuly dokonce i v oblastech, kde zůstaly zachovány i v pozicích, ve kterých v češtině během dějin zanikly, je však nutné považovat jejich výskyt na Hlučínsku za zachovaný archaismus, a nikoliv za vliv polského jazyka, jako je tomu kupříkladu v případě posunu *t', d'* na *ć, dź* (viz 2.3.1).

2.3.5. LATERÁLNÍ SOUHLÁSKY

Na Hlučínsku se stejně jako v polštině rozlišuje mezi hláskami *l* a *ł* (Bartoš 1886, s. 98, Bělič 1972, s. 285, Skalička 2017, s. 49). Tato párovost mezi „tvrdým *l'*“ a měkčím *ł/ł'* existovala i ve staré češtině (Lamprecht 1966, s. 33), avšak do konce 16. století na většině českého území zanikla splynutím obou laterálních souhlásek v *l* (Lamprecht 1966, s. 61) a dodnes se zachovala jen v některých dialektech češtiny (Lamprecht 1966, s. 61). I v lašských nářečích se tento jev zachoval ve velmi archaické podobně měkkého *ł* a *ł'*⁴⁴ (Skalička 2017, s. 49) jako ve staré češtině (Komárek 1958, s. 89), na Hlučínsku však měkčí z obou hlásek (*ł'*) stojí ve výslovnosti někde na pomezí původního *ł* a běžného *l* spisovné češtiny, mezitím co „tvrdé *l'*“, stejně jako ve spisovné polštině, je realizováno jako neslabičné *ł'*⁴⁵ (Bělič 1972, s. 28-29, Skalička 2017, s. 49). Mezitím co zachování dvojice *ł* a *ł'* je třeba považovat za zachovaný archaický znak staré češtiny, posun *ł'* ku *ł'*⁴⁶ je pravděpodobně způsoben vlivem polského jazyka:

⁴⁴ Tato realizace je dodnes zaznamenatelná i v některých dialektech polštiny (Klemensiewicz 1955, s. 151).

⁴⁵ alternativně zapsatelné jako *w*.

⁴⁶ Ačkoliv se rozlišení *l* a *ł* vyskytuje v místech daných historickým vývojem (Klemensiewicz 1961, s. 21), nejsou tato pravidla mezi mnoha mluvčími dodržována a *ł* proniká i do pozic, kde by běžně mělo vládnout *l* či *ł'*. Někteří mluvčí dokonce zastávají tvrzení, že „*Prajččina je jedžiny jazyk, kaj něni l'*“ (GLIWITZKY, Josef. *Ústní sdělení*. (2014-07-15)), ačkoliv toto pravidlo sami zcela nedodržují. Tento jev je zřejmě způsoben zanikáním *ł* vlivem češtiny a zpětnou aplikací této hlásky namísto *l* na jakékoli pozici ve snaze zachování původního *ł* jako charakteristického znaku hlučínských nářečí odlišujících je od spisovné češtiny, bez znalostí původního stavu daného historickým vývojem.

„W sposobie artykulacji głoski *l* nastąpiła na przełomie wieków XVI i XVII zmiana polegająca na usunięciu przedniojęzykowo-zębowego zvarcia, co z czasem prowadzi do wymowy *l* jako *u*.” (Klemensiewicz 1955, s. 151)

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>sednout si – chytit (lapit)</i>	<i>lapnuć/ć – łapnuć/ć</i>	<i>/ - łapać</i>
<i>král – on krájel</i>	<i>kral – un/ún kral</i>	<i>król – on kroił</i>
<i>on se holí – holý</i>	<i>un/ún se holi – hoły</i>	<i>on się goli - goły</i>

Stejně jako v polštině zaniklo v hlučínských nářečích *l* v některých slovech (Bartoš 1886, s. 105), což nejspíš souvisí s odlišným vývojem těchto slov shodným s polštinou. Mezitím co většina slov, jež se vyvinula z forem obsahujících slabičné *l*, se vyvíjela stejně jako v češtině prosazením skupiny *lu* (později *lu*, kupř. *dluhy – dlouhý, tuc – tlouct, hluboky – hluboký*) (Lamprecht 1966, s. 46), v případě následujících slov zřejmě vládla proměna shodná s polštinou nebo s nářečimi čes.-pol. přechodového pásu (Bělič 1972, s. 52), a to prosazení podoby *ul/ol* popřípadě *el* (Klemensiewicz 1955, s. 38, 121-122), jež se pak shodně s polštinou omezila na pouhou samohlásku:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>mluvit, mluva, smlouvat</i>	<i>muvić/ć, muva, smuvać/ć⁴⁷</i>	<i>mówić, mowa (stp. mowa), rozmowa⁴⁸</i>
<i>hluk, hlučet, Hlučín</i>	<i>huk, hućeć/ć, Hulčín</i>	<i>huczeć, Hulczyn</i>
<i>žlutá, žluč</i>	<i>žułta, žułć⁴⁹ (//žlutý, žluč)</i>	<i>żółta, żółć</i>
<i>plný</i>	<i>pełny• (//płny)</i>	<i>pełny</i>

V pravděpodobné analogii s vynecháváním *l* v *huk, hućeć/ć* se v hlučínských nářečích objevila možnost vynechávat *l*, následuje-li po něm *u* nebo *o* po *h* i v jiných slovech, a dokonce i po *ch*, přičemž se tato hláska mění v *h* (tato situace může souviset s širším jevem změny *ch* v *h*, viz 2.3.6). Tento posun rozhodně není spojen s rozdílným vývojem slabičného *l*, ale nejspíš je mnohem mladší, neboť není upevněný, a i u téhož mluvčího se v té samé morfologické ani syntaktické situaci nevyskytuje vždy:

⁴⁷ Rozdíl v kvalitě samohlásky předcházející historickému *l* ve slovech *muva/mowa* mezi polštinou a hlučínskými nářečemi je pravděpodobně dán analogií s hlučínským *muvić/ć*.

⁴⁸ „rozhovor, rozmluva“

⁴⁹ formy *žułta, žułć, pełny* se samohláskou před *l* se nevyskytují na celém území a jsou rozšířeny především severním směrem, naznačující tak různý dosah prosazení polských skupin *ul/ol* popřípadě *el*.

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>hloupý</i>	<i>hlupy - hupy</i> •	<i>glupi</i>
<i>dlouho</i>	<i>dľuho – du^(h)o</i> •	<i>dlugo</i>
<i>hluchý</i>	<i>hluchy - huchy</i> •	<i>gluchy</i>
<i>hluboký</i>	<i>hluboky - huboky</i> •	<i>glęboki</i>
<i>chlap</i>	<i>chłop - hop</i> •	<i>chłop</i>

2.3.6. HRDELNICE

Stejně jako v češtině došlo i v hlučínských nářečích k posunu staré hlásky *g* na *h* (Lamprecht 1966, s. 51-52), která však neproběhla v polštině (Klemensiewicz 1955, s. 134-135). V některých obcích východního Hlučínska však tato změna částečně neproběhla nebo neproběhla vůbec. Kupř. podle Šrámka se obec Hať (nářečně Hač či Hač) v minulosti u jejich obyvatel nazývala *Gac* (Šrámek 2013, s. 38) a *g* se zachovalo v mnoha slovech, kupř.:

Spisovná čeština	Většina Hlučínska	Polština
<i>míhat</i>	<i>migać(/č)</i> ⁵⁰	<i>migać</i> ⁵¹
<i>žáhnout</i>	<i>ž(a)gnuć(/č)</i> ⁵²	/

V Šilheřovicích (a pravděpodobně i dalších obcích na severovýchodě Hlučínska) se *g* uchovalo i v mnohem větším počtu výrazů, jak ukazují tyto příklady z *Obrázky ze Šilheřovic*:

Spisovná čeština	Většina Hlučínska	Šilheřovice	Polština
<i>boháč</i>	<i>bohač</i> •	<i>bogoč</i>	<i>bogacz</i>
<i>hrnec</i>	<i>hrňec</i> •	<i>garňec</i>	<i>garniec</i>
<i>pohyblivý</i>	<i>hibky</i>	<i>gibky</i>	/
<i>hloupý</i>	<i>hlupy</i>	<i>glupy</i>	<i>glupi</i>
<i>hajný</i>	<i>hajny</i> •	<i>gojny</i>	<i>gajowy</i>
<i>hospodářství,</i> <i>hospodář</i>	<i>hospodarka,</i> <i>hospodař</i> •	<i>gospodarka,</i> <i>gospodoř</i>	<i>gospodarstwo,</i> <i>gospodarz</i>

⁵⁰ ve významu „praštit, švihat“

⁵¹ ve významu „blikat“

⁵² ve významu „bodnout, popálit (kopřiva), udeřit“

<i>hostina</i>	<i>hość(/šć)ina•</i>	<i>goščina</i>	<i>gość</i> ⁵³
<i>hotový</i>	<i>hotovy•</i>	<i>gotovy</i>	<i>gotowy</i>
<i>hřích</i>	<i>hřych</i>	<i>gřych</i>	<i>grzech</i>
<i>sníh</i>	<i>s(/ś)ñih</i>	<i>šñyg</i>	<i>śnieg</i>

Jiná slova jsou s jistotou přejatá přímo z polštiny (Skalička 2017, s. 60), ať už protože se jedná o expresivní výrazy, které mají i obecnější podobu bez *g*:

Spisovná čeština	Expresivní	Obecné	Polština
<i>hovno</i>	<i>guvno</i>	<i>hovno</i>	<i>gówno</i>
<i>hranice</i>	<i>grañica</i>	<i>hrañica</i>	<i>granica</i>
<i>mluvit</i>	<i>gadać(/č)</i>	<i>muvić</i>	<i>gadać</i>

nebo protože nepodléhají starším vývojovým tendencím v hlučínských nářečích, ale kopírují vývoj v sousední polštině:

Spisovná čeština i hlučínské nářečí	Expresivní	Polština
<i>huba</i> ⁵⁴	<i>gemba</i>	<i>gęba</i>

Dále se na Hlučínsku objevuje tendence zanikání *h* před *u* či *o* či změna *ch* v *h* v tomtéž prostředí. V prvním případě přitom *h* může být nahrazeno aspirovaným přechodem z jedné samohlásky na druhou (*velkeho* – *velke^ho*), nebo navázáním samohlásek v diftong. Stejně jako fenomén zanikajícího *l* není ani tento pevný, ani všeobecný a vyskytuje se nepravidelně:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>ticho</i>	<i>ć(/č)icho – ć(/č)iho</i>	<i>cisza</i>
<i>velkého, malého</i>	<i>velkeho – velkeo, maleho – maleo</i>	<i>wielkiego, malego</i>
<i>mého, tvého</i>	<i>mojeho – mojeo, tvojeho - tvojeo</i>	<i>mojego, twojego</i>

⁵³ „host“

⁵⁴ slovo *huba* nemá na hlučínsku hanlivý příznak jako ve spisovné češtině, ale nese význam „pusa“.

2.3.7. ASIMILACE ZNĚLOSTI

Asimilace znělosti, tj. ovlivnění jedné ze dvou sousedících souhlásek o různé znělosti druhou, je v češtině i polštině zcela běžná, liší se však svým rozvržením. V obou jazycích dochází k regresivní asimilaci (Lamprecht 1977, s. 87), kupř.:

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>odporný</i> [ɔtpɔrny:]	<i>odporny</i> [ɔt'pɔrny]	<i>odporny</i> ⁵⁵ [ɔt'pɔrny]
<i>sborník</i> [zbɔrɲi:k]	<i>sbornik</i> [zbɔrɲik]	<i>zbiór</i> [zb'ur]

Na rozdíl od češtiny však na Hlučínsku (mimo jiná lašská nářečí) je pravidlem i progresivní asimilace znělosti v shlučích, kde druhou souhláskou je *v* (Skalička 2017, s. 138), jaká je běžná i v polštině (Klemensiewicz 1955, s. 136)⁵⁶.

Spisovná čeština	Hlučínská nářečí	Polština
<i>květina</i> [kvjɛcina]	<i>kvitko</i> ['kfitkɔ]	<i>kwiat</i> [kf'at]
<i>tvůj</i> [tvu:j]	<i>tvuj</i> [tfuj]	<i>twój</i> [tfuj]
<i>svůj</i> [svu:j]	<i>svuj</i> [sfuj]	<i>swój</i> [sfuj]
<i>cval</i> [tsval]	<i>cvał</i> • [tsfaw]	<i>cwał</i> [tsfaw]
<i>chvíle</i> [xvi:lɛ]	<i>chwila</i> • ['xfila]	<i>chwila</i> ['xfila]

3. REALIZACE FONETICKÉ STRÁNKY V DÍLECH

Vzhledem k tomu, že hlučínská nářečí nikdy nebyla kodifikována, neexistuje ani jednotný způsob zápisu, jehož by se drželi autoři nářeční tvorby. Ačkoliv se všichni drží užívání české ortografie aplikované na nářečí, existují rozdíly v míře přesnosti, s jakou je podáván skutečný fonetický repertoár nářečí či v tom, nakolik je zápis upraven tak, aby co nejvíce odpovídal pravidlům českého pravopisu. Zápis fonetické realizace je tak většinou přizpůsobován repertoáru znaků běžných v české ortografii a nikoli naopak.

Kupř. lze zaznamenat silné rozdíly ve způsobu zápisu palatalizovaných sykavek. Mezitím co Hořká zapisuje hlásky *ć/č* a *dź/dž* vzniklé ze starých *t'* a *d'* českými hláskami *t'*, *d'*, např. slova *třetě* namísto *třeće/třeče* (př. 3, ř. 4), *budě mlatit'* namísto *budže mlaćić/budže mlaćič* (př. 3, ř. 17), zapisují ostatní autoři tyto hlásky věrněji k mluvené realitě nářečí jako *č* či *dž*: U Smolkové se tak vyskytuje zápis *sedži* (Př. 4, ř. 1), *chystač*, *přikryč* (př. 4, ř. 2), u Satkeho *chodžyl*, *svěče* (př. 5, ř. 1) či u Gebauerové *muvič*, *džeje*

⁵⁵ ve významu „odolný, imunní“

⁵⁶ Naopak však nedochází k progresivní asimilaci shluku *sh* na *sch*, jak je tomu v Čechách, ale k posunu na *zh*, jak je běžné na Moravě (Skalička 2017, s. 138, Bělič 1972, s. 60).

(př. 6, ř. 1), *uvič*, *dobrodžeje* (př. 6, ř. 2). Pouze u Schlossarkové se pak vyskytuje rozdílný zápis, kdy je sice psáno *robič* (př. 1, ř. 11) a *sněšč* (př. 1, ř. 27), avšak *dž* je zapisováno jako *d'*: *přidě* (př. 1, ř. 23), *d'ub* (př. 2, ř. 2) namísto *přydže*, *džub/přydže*, *džub*.

Záměna *d'* za *dž/dž* u Hořké a Schlossarkové a *t'* za *ć/ć* u Hořké je zřejmě dána snahou o co největší možné ulehčení pochopení textu čtenářům neznalým hlučinského nářečí. Kupř. Schlossarková si je zcela vědoma, že zápis *d'* neodpovídá fonetické realitě nářečí a píše:

„Jak číst po našem, či jak „cedit přes zuby“ slabiky „di, dě“ poradí každá Oma⁵⁷.“ (Schlossarková 1998, s. 67)

Rovněž stará skupina *šč* je u většiny autorů zachována (kupř. *bolešči* (př. 4, ř. 16), *goščinu* (př. 6, ř. 12)), pouze Hořká zapisuje *hoštinu* (př. 3, ř. 15).

Absence rozlišování mezi tvrdými a měkkými sykavkami (*č, š, dž, ž* x *ć, ś, dź, ź*) u všech autorů je dána tím, že ani jeden z nich nezapisoval nářečí z oblastí, kde nedošlo ke splynutí obou sykavkových řad do jedné⁵⁸, vyjma Gebauerové, která pochází ze Šilheřovic, kde k této změně nedošlo. U ní jako u jediné lze nalézt náznaky rozlišování mezi oběma řadami, nečiní tak však rozdílnými znaky pro souhlásky, jako kupř. v polštině (*ś – ś/sz, ć – ć/cz, dź – dź/dź*), nýbrž rozlišením za pomoci užití *y* nebo *i*. Lze tak vyzorovat rozdíl mezi *všyci* (př. 6, ř. 19) a *nošič* (př. 6, ř. 16) či mezi *tydžyň* (př. 6, ř. 15) a *džišej* (př. 7, ř. 2), *chodžič* (př. 7, ř. 12). Tento způsob však neumožňuje podobné rozlišení i u sykavek následovaných *e*, a protože se i zde uplatňuje snaha dodržet co nejvíce českou ortografii, bylo od snahy rozlišovat skupiny *će/će, še/še* a *dže/dže* upuštěno.

Jasným bohemismem je slovo *tydeň* (namísto *tydžeň*) vyskytující se u Schlossarkové (př. 1, ř. 51), ve kterém není zaznamenán posun *d'* na *dž*, ačkoliv jinde Schlossarková uvádí a užívá slovo *džeň* (den).

Rovněž rozdílný je přístup k zápisu *y*, jež je realizováno po sykavkách a po *ř* (viz 2.2.3 a pozn. ²⁹) – pouze Satke důsledně zapisuje po těchto hláskách *y*: *chodžyl* (př. 5, ř. 1), *žyto* (př. 5, ř. 2), *račy* (př. 5, ř. 6), *přydu* (př. 5, ř. 7), *všycko* (př. 5, ř. 10), *sy* (př. 5, ř. 23), ostatní autoři buď všude následují český pravopis, kdy po těchto souhláskách

⁵⁷ ve významu „babička“

⁵⁸ Schlossarková – Hlučín, Smolková – Darkovičky, Hořká – Kravaře, povídka, již zaznamenal Satke, pocházela od mluvčího Josefa Smolky ze Štěpánkovic.

následuje *i*, nebo v případě Gebauerové rozlišují nepravidelně u některých slov (kupř. *cygan, cychy*) či v pozicích, kdy došlo ke změně *e* na *y* (viz 2.2.7), kupř. *žybř*⁵⁹.

Rovněž rozlišení mezi *l* a *ḷ*, a ani zápis *ḷ*, není jednotné – Schlossarková ani Hořká vůbec mezi těmito hláskami nerozlišují (*něpoznal* (př. 1, ř. 7) místo *něpoznaḷ*, *vzal* (př. 3, ř. 5) místo *vzaḷ* (*//zebrał*)). Smolková a Gebauerová však hlásku *ḷ* zapisují za pomoci *u*, přitom však nepravidelně, kupř.: *jeu* (př. 4, ř. 14), *měu* (př. 4, ř. 15), ale *snažil, vypadal* (př. 4, ř. 7) či *povjedaua, měua* (př. 7, ř. 5) ale *dol* (př. 6, ř. 5). Jediný Satke užívá při zápisu znaku *ḷ*: *udlaviḷ* (př. 5, ř. 0), *šył* (př. 5, ř. 2).

Nápadně časté je počestění záporné předpony *ne-* na *ne-*. Vyskytuje se u Hořké a Smolkové: *neměl* místo *něměl* (př. 3, ř. 6), *nešlo* místo *něšlo* (př. 4, ř. 6), *netřeba* místo *nětřeba* (*//nětřa*) (př. 4, ř. 11). U Smolkové přitom lze narazit i na tutéž předponu nepočestěnou, kupř. *něpomohali* (př. 4, ř. 3), *něbylo* (př. 4, ř. 5).

Taktéž předpona *naj-* vyskytuje se u Smolkové jako *nej-*, kupř. *nejdale* (př. 4, ř. 2), *nejlepší* (př. 4, ř. 4), nelze však určit, jedná-li se o bohemismus nebo přejatou tendenci z polštiny.

---

⁵⁹ *cygan, cychy, žybř* – ze slovníku obsaženém v Gebauerová 2014, s. 45-54

4. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo nastínit, jaké vlivy měl polský jazyk a jeho vývoj na fonetickou stránku nářečí Hlučínska, a které zdánlivě s polštinou související vlastnosti tohoto nářečí jsou ve skutečnosti zachované archaické znaky češtiny, čehož snad bylo dostatečně dosaženo.

V první kapitole byly nastíněny dějiny Hlučínska s přihlédnutím na vývoj jazykového prostředí na jeho území a umístění, jaké zaujímá hlučínské nářečí v české a polské dialektologii.

V druhé kapitole je na příkladech jednotlivých hlásek či jevů vyskytujících se v hlučínském nářečí popsán vliv polského jazyka či absence vývojových stupňů charakteristických pro většinu zbylého českého jazykového prostoru a spisovnou češtinu, přičemž ke každému jevu je uvedeno několik příkladů.

Třetí kapitola obsahuje analýzu a srovnání vybraných textů nářeční tvorby a popis způsobu, jímž je zapisována fonetická stránka hlučínského nářečí a míra jejího počestění v nich.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

0. Malovlůvna
1. Pokuřuju před ratuzem
na hulčinskym rynku,
tu se naraz sa mnu ozve:
4. „Co tu hledaš, synku?“
- Obračim se, to mi Katla
na rameno klepe:
„Jozef, že tyš mě něpoznal?“
8. už mi ruku třepe.
- „Pověďaj mi, co noveho,
co furt⁶⁰ robiš⁶¹ sam?!“
„To viš, robič moc němožu,
12. dľuhu chvílu mam!“
- Potem už mě ta dřistula⁶²
k slovu něpuščila,
co noveho v celym kraju
16. hned mi vyličila:
- „Alfrid Hildě tak natřiskal,
že je ve špitale,
načapal ju, jak se mucka
20. s Bernardem na bale.
- Johan, ten robotu stračil,
tak včil ligu pije,
přidě dodom⁶³, babu, děcka,
33. Skočim na ňu: „A co Jakub,
že se začnul činič?“
„Ten? Tak nasrač do kredenca,
36. na kota⁶⁸ to zvinič!
- Emilovi uřli⁶⁹ nohu,
něbudě, marodi.“
„A dyč⁷⁰ jsem s nim včeraj mľuvil,
40. po dvuch nohoch chodi!“
- Co kdybysme ku penzistum
do klubu raz zašli,
možna bysme stare zname
44. mezi nima našli.“
- Hned pravěla: „Slyšela jsem,
že tam kafe piju
a že o jedneho chlopa
48. tři baby se biju.
- A jak maju chvíľku času
všeckych pomľuvaju,
cely tydeň klebety⁷¹
52. po měšče roznašaju.
- Viš, ja inši naturu
od Panbučka mam,
od jakživa meněj mľuvim,

⁶⁰ ve významu „pořád“

⁶¹ „dělat“

⁶² „klepna“

⁶³ „domů“

24. švigermutru⁶⁴ zbijje.

Francek ma na hlavě glacu⁶⁵
jak hulčinsky rynek⁶⁶,
Erich něvi, kaj vajco sněšč,

28. narabja jak synek

Franci chodi vystrojena,
jak jaka mladica,
Lojzka vandruje⁶⁷ po svěče,

32. svrbi ju zadnica.

56. nepřaju pomluvam.

Uznaj, že to pro mě něni,
měj se dobře synku!“
Za chvílku už zas dřístala

60. na lavce na rynku. (Schlossarková 1998,
s. 15-16)

Příloha č. 2

0. My vime svoje

1. V Čechoch se moc radi vyščiřaju⁷²,
že u nás ludě kratky d'ub⁷³ maju.
Něch se něchaju svoje rozumy!
Choč je d'ub kratky, uščipič⁷⁴ umi.

5. Panove v Praze dluhy krk maju
od šponovaňa⁷⁵, bo zahlidaju
přes kopečky na Prajzsku jak hlupi
a zavid' u nam fajne chalupy.

9. Něvěřu, že se ludě nadřeli.
Dyč oni tež maju a němušeli!
Ja, kdo se vyznal – to nic noveho,
pokrad a šednul do hotoveho.
(Schlossarková 2005, s. 28)

---

⁶⁸ „kočka“

⁶⁹ „useknout, uřezat“

⁷⁰ „vždyť“

⁷¹ „pomluvy, drby“

⁶⁴ „tchýně“

⁶⁵ „pleš“

⁶⁶ ve významu „náměstí“

⁶⁷ „běhat, chodit“

⁷² „šklebit, vysmívat“

⁷³ „zobák“

⁷⁴ „štípnout, klovnout“

⁷⁵ „spoření“

Příloha č. 3

1. Jak smy jeli přes Bernata,
zajeli smy tři hříbjata.
Jedno bile, druhe s lyskum,
třetě bez vrchniho pysku,
5. aby ten pan kral, co nam všecko vzal
neměl zisku na mašisku – hy – hy –
hylovec.

Jeli smy přes hory padoly
ztratili smy tam pana krala podkovy,
10. ten, kdo by jich našel, něch se s nima
hlaši,
temu naš pan kral, co nam všecko
vzal,
dobře zaplati – hy – hy – hylovec.
15. Pozve ho na taku hoštinu a da mu
taku svačinu:
Budě tři sni mlatit', tři dni vlačit'
a dyby měl dušu ztratit' - - -
A zavola pani kralku
20. a ona ho pozve na makytovu
gořalku,
da mu popit' rokytoveho piva,
a pan kral mu taku zazpiva – by –
by – bykovec. (Hořká 1962, s. 136-
137)

Příloha č. 4

0. Stavjani peca
1. Jak věter ze strniska fuči, to už radši každý sedži doma ve svoji kuči⁷⁶. Je třeba
chystač dřevo, uhli na žimu, naložič zeli a nejlepší je přikryč se peřinu. Kdyši to tak
byvalo, a jak ani peřiny nepřomohali, to se vincky⁷⁷ do izby⁷⁸ stavjali.
I muj tata mušel stavjač vincek a co nejdale doprostředka izby, aby z tych trub, co
5. vedu do komina, šlo čeplo a něbylo v chalupě žima.
Strkal jednu trubu do druhe a potym do třechi, mezitym tam dal koleno a nešlo mu
to, snažil se a vypadal jak vemeno. Furt mu to spadovalo⁷⁹, nepřasovalo a ku večeru
se schylovalo.
Mezitym přismyčila kočka do kuchyně myš a to byl džeprem⁸⁰ křiž. My sme piščeli
10. od strachu, bo myši sme se bali. Kočka vylekana skočila do okna, rozbila šibu⁸¹ a
myš učekla do kredenca a už netřeba bidu.

---

⁷⁶ „chatrč, malý dům“

⁷⁷ „krb na dřevo či uhli“

⁷⁸ „pokoj“

⁷⁹ „padat“

I tačika to vylekalo a naraz mu koleno s trubama na hlavu přistalo. Jak to řachlo jedným razem, měl rozbitý nos, bradu i hlavu křížem kražem.

Ani nevim, kdo pro sanitku do Hučina na kole jeu, ale tata byl šity a hlavu

15. zafačovanu měu.

A jak celu dobu od bolešči stukau⁸², to i pes u budy fňukal. Furt nařikau, jak ho to všecko pali a boli a že na robotu doma už smoli. To tak mamě celu dobu na nervy hrau a na všechnu robotu rychrig⁸³ srau.

Cely podžim a dluho potym sme se neohřali a žimu pod peřinu sme se klepali, myš

20. v kredencu se dobře měla a u nas doma se cela chalupa strachem chvěla.

Tata se doma na nemocenske dva měsice valau, ve vincku se netopilo, všeci sme zmrzali, enem mama s onklem Ludvikem se při slivovici hřali. (Smolková 2011, s. 17-18)

Příloha č. 5

0. Jak se svaty Peter Chlebem udřavi⁸⁴

1. No tuž jak svaty Peter chodžyř ze svatym Janem po svěče – baj chodžyř s Pambučkem – a šli kole jedneho chłopa, ten pravě šyř⁸⁵ žyto, a tuž ten svaty Peter pravi: Bože pomahaj!

A chłop pravi: Dežto Panbu!

5. A svaty Peter pravi: Kereho svateho maš radšy, Petra lebo Jana?

A ten chłop pravi: A dajče mi tam pokuj ze svatym Petrem, ja volim račy svateho Jana. (Peter ma na meter). Bo na svateho Petra přydu krupy, střyskaju mi to, a na svateho Jana už to mam všycko v pořadku, už možu žyč⁸⁶. – A šel dalej.

A ten svaty Peter pravi temu svatemu Janovi: Ty, dočkaj⁸⁷, ja pošlu krupy a temu

10. chłopovi to všycko střyskaju na mord, dy mě tak pohaniř, a teho svateho Jana vyněs dovrchu!

No a ten svaty Jan pravi temu Petrovi: Ty, ja mušym išč na stranu.

A zalečeř ku temu chłopovi nazpadek⁸⁸: Ty, chłope, viš ty co, džy ku temu panovi

---

⁸⁰ „teprve“

⁸¹ „tabule skla“

⁸² „nařikat“

⁸³ „opravdu“

⁸⁴ „zadusit se“

⁸⁵ „sít“

⁸⁶ „žnout“

⁸⁷ „počkat“

- a řekni, že ty teho žyta maš moc, že němaš tele⁸⁹ stoloły, ežy⁹⁰ by to něvzał
15. nazpadek, aby sy něměl škody. – Dy to obili było pěkne, fajne.
Tuž tak zvolil. Ten pan najeprem⁹¹ něchčeł, dy se to vzał tak se to ma podržec, nakoněc to ale vzał. A na druhy džen posłał svaty Peter krupy a ty mu to tak ščapały, že něbyło nic z teho.
A Peter pravi temu Janovi: Vidžyš, už ma nasmolene, včyl može mlačyč, už tam
20. něma nic, všycko ma střyskane.
A svaty Jan Pravi: O Petře, ten je mudřejšy jak ty, ten chłop, un zas dał to polo temu panovi, vračył ho, tuž sy teho chłopa nědopad, ene⁹² teho pana, un to předał⁹³ temu panovi před časem, a to sy temu panovi škodu zrobił. (Satke 1955, s. 17-18, polovina textu)

Příloha č. 6

1. Kdybych jo vum měla muvič co se u nas džeje,
to by se dal věnec uvič na ty dobrodžeje.
Nějy se že stryk --ček chodzum spač obuči
a že naša Marijanka je na rozpadnuči.
5. U sumšeda chčeli synka, Panbuch jim dol cerku
a --vá Kateřina hubu mo jak měrku.
A hospodsky tyn vydžera ma mišče něch zhyně,
bo jak začně zjara stavjač, tak sme na mizině.
Pěkoř tež je tako duša, bjylky ma jak pečky,
10. chleba se mu něporuša⁹⁴ bo ho robi z šečky.
Masar⁹⁵ skupi pokryjamsku⁹⁶ kajjaku zdechlinu
a my z teho jak na zumku⁹⁷ robime goščinu.
Doktora my bez ohledu vybrali teš sobě,
kdo u něho pomoc hledo

---

⁸⁸ „zpátky“

⁸⁹ „tolik“

⁹⁰ „jestli“

⁹¹ „nejprve“

⁹² „jenom“

⁹³ „prodat“

⁹⁴ „nekynout“

⁹⁵ „řezník“

⁹⁶ „tajně“

⁹⁷ „zámek“

15. za tydžyň je v hrobě.
A hebama⁹⁸ --ka džeči něchce nošič,
To tak z bgydy jedinačka o druhe tře prošič.
Ešče bych vam řekla věci ostřejši jak špica,
ale to by všyci řekli, žech je klebetnica. (Gebauerová 2014, s. 57)

Příloha č. 7

1. „Poslušejče ludže zloči jaky to je džišej ⁹⁹ svět kera baba rada klepe oběšič jum hned	10. A ta třeči povědaa že tych klepuv něněcha kdyby měua pro nich chodžič k čertum do pekla“ (Gebauerová 2014, s. 56)
5. Jedna baba povjedaa že mo synka na vojně že šporuje pěcen chleba a un by chčou dvě	

---

⁹⁸ „porodní bába“

⁹⁹ „dnes“

Obrázek č. 1

Obrázek 1 Mapa Hlučínska s názvy a umístěním obcí.¹⁰⁰

Obrázek č. 2

Obrázek 2 Umístění Hlučínska v České republice (šedě) s vyznačenou státní hranicí Německé říše před rokem 1918 (tečkovaně).¹⁰¹

¹⁰⁰ Vlastní tvorba, sestaveno podle Šrámek 2013, mapa na vnitřní straně obalu.

Obrázek č. 3

Obrázek 3 Některé z izoglos na Hlučínku:

1. hranice mezi splynutými a nesplynutými sykavkovými řadami *ś, ć, ź, dź* – *š, č, ž, dž*.
2. jižní hranice výskytu koncovky *-um* v 7. pádě ženského rodu¹⁰²
3. hranice mezi západohlučínským (opavským) a východohlučínským (ostravským) typem
4. hranice mezi *ptak, trava* (západ) a *ptok, trova*
5. hranice mezi koncovkami *-u/-um* (západ/východ) v 3. os. mn. č. přítomného času sloves

¹⁰¹ Vlastní tvorba, sestaveno podle: Šrámek 2013, mapa na vnitřní straně obalu; ziegelbrenner. *Location of German Reich* [online]. 14. 1. 2008. *Wikimedia Commons*, [cit. 4. 2. 2018]. Dostupné z: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deutsches_Reich_\(1871-1918\)-de.svg#file](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Deutsches_Reich_(1871-1918)-de.svg#file).

¹⁰² Vlastní tvorba, sestaveno podle: Bělič 1972, mapky v Přílohách č. 3, 27, 32, 38; Šrámek 2013, mapa na vnitřní straně obalu; Skalička 2017, mapa na vnitřní straně zadního obalu.

RESUMÉ

Hlučínsko je regionem specifickým svým dějinným vývojem – díky 174 let trvajícím oddělení od zbytku českého jazykového prostoru a blízkosti k někdejšími národním oblastem německým a polským se vyvíjel odděleně, a tím zcela odlišně od zbytku území dnešní České republiky. Touto skutečností byla ovlivněna i jazyková situace této oblasti. Tato práce se snaží osvětlit vlivy, jaké měl sousedící polský jazyk na hlučínské nářečí, ale také ozřejmit, které zdánlivě polské znaky tohoto dialektu jsou ve skutečnosti velice archaickými znaky zachovanými ze starších vývojových fází českého jazyka. V první části práce jsou stručně popsány dějiny Hlučínska s přihlédnutím na vývoj jazykového prostředí na jeho území a v nejbližším okolí a umístění, jaké zaujímá hlučínské nářečí v české a polské dialektologii. Druhá část pojednává o jednotlivých fonetických specifikách vyskytujících se v hlučínském nářečí a jejich původu v polském jazykovém prostoru nebo v absenci sdíleného vývoje se zbytkem českého jazyka. Třetí část obsahuje analýzu a srovnání vybraných textů nářeční tvorby a popis způsobu, jímž je zapisována fonetická stránka hlučínského nářečí.

Kraj hulczyński jest specyficzny przez swoją historię – z powodu 174 lat trwającego oddzielenia od reszty czeskiego obszaru językowego i bliskości do dawnych wsi narodowych niemieckich i polskich rozwijał się oddzielnie, a zatem zupełnie różnie od reszty terytorium Republiki Czeskiej. Na rzeczywistością tą wpływała również sytuacja językowa w tym obszarze. W pracy postaram się wyjaśnić, jaki wpływ na gwarę hulczyńską miała granicząca z nią polszczyzna, ale również, jakie pozornie polskie cechy tego dialektu są w rzeczywistości archaicznymi cechami zachowanymi z wcześniejszych etapów rozwoju języka czeskiego. Pierwsza sekcja pracy zwięźle opisuje historię ziemi hulczyńskiej w odniesieniu do rozwoju obszarów językowych na jego terytorium i w najbliższej jego okolicy i pozycję, którą zajmuje dialekt hulczyński w czeskiej i polskiej dialektologii. Druga część dotyczy poszczególnych cech fonetycznych występujących w dialekcie hulczyńskim i ich pochodzenia z języka polskiego lub w braku rozwoju wspólnego z resztą języka czeskiego. Trzecia część zawiera analizę i porównanie wybranych tekstów twórczości dialektycznej oraz opis sposobu, w jaki zapisany jest aspekt fonetyczny dialektu hulczyńskiego.

BIBLIOGRAFIE

1. BALHAR, Jan. *Skladba lašských nářečí*. Praha: Academia, 1974, 197 s.
2. BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská*. V Brně: Nákladem Matice moravské, 1886, 374 s. ISBN (Váz.).
3. BAUER, Jaroslav, Arnošt LAMPRECHT a Dušan ŠLOSAR. *Historická mluvnice češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 423 s.
4. BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Ilustroval Eva MILAVCOVÁ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, 463 s., 40 listů mp. příl.
5. BĚLIČ, Jaromír. *Přehled nářečí českého jazyka (s mapkou)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968, 97 s. ISBN (Brož.).
6. DEJNA, Karol. *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*. Część I, Atlas. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 1951, 408 s., [364] mp.
7. DEJNA, Karol. *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*. Część II. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe, 1953, 270 s.
8. GEBAUEROVÁ, Jana a Eva TVRDÁ. *Obrázky ze Šilheřovic*. Ostrava: OSFIN TAX, 2014. ISBN 978-80-260-7289-8.
9. HOŘKÁ, Ludmila. *Dolina*. Praha: Lidová demokracie, 1962, 171 s.
10. HONZÁK, František, Marek PEČENKA a Jitka VLČKOVÁ. *Evropa v proměnách staletí*. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-85983-00-1.
11. KLADIWA, Pavel, CHRÁSTECKÝ, Metoděj, ed. *Hlučín 1256-2006: 750 let města*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2006. ISBN 80-239-7008-9.
12. KLEMENSIEWICZ, Zenon - LEHR-SPŁAWIŃSKI, Tadeusz - URBAŃCZYK, Stanisław. *Gramatyka historyczna języka polskiego*. 1. wyd. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1955, 596 s.
13. KLEMENSIEWICZ, Zenon. *Historia języka polskiego*. Cześć I, Doba staropolska (od czasów najdawniejszych do początków XVI wieku). 1. wyd. Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1961, 231 s.
14. KOMÁREK, Miroslav a Karel HORÁLEK. *Historická mluvnice česká. [Díl] 1, Hláskosloví*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, 177 s.
15. LAMPRECHT, Arnošt, Dušan ŠLOSAR a Jaroslav BAUER. *Historický vývoj češtiny: hláskosloví, tvarosloví, skladba*. Praha: SPN, 1977, 309 s.

16. LAMPRECHT, Arnošt. *Vývoj fonologického systému českého jazyka*. Vyd. 1. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1966. Spisy filozofické fakulty (Univerzita J.E. Purkyně); č. 117.
17. MUCZKOVÁ, Marie. *Die Untersuchung der Hultschiner Mundart und des gesprochenen Deutsch in Deutsch Krawarn aufgrund von rezenten Erhebungen* [online]. Olomouc, 2014 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/n1k27i/>>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Marie Krappmann, Ph.D..
18. PETŘÍKOVÁ, Barbora. *Regionální identita Hlučínska* [online]. Olomouc, 2013 [cit. 2018-02-16]. Available from: <<http://theses.cz/id/90wyxx/>>. Master's thesis. Palacký University Olomouc, Faculty of Science. Thesis supervisor RNDr. Miloš Fňukal, Ph.D..
19. PLAČEK, Vilém. *Prajzáci, aneb, K osudům Hlučínska 1742-1960*. 2., upr. a dopl. vyd. Háj ve Slezsku: František Maj, 2007. ISBN 978-80-86458-21-2.
20. RUMANOVÁ, Lidie. *Česko-prajzský slovník + Frky + Nadávky*. Ostrava: Bittisk, 2009. ISBN 978-80-254-4256-2.
21. SATKE, Antonín, 1958. O mluvě, pohádkách a písních lidu. In: *Hlučínsko; příroda, lid, kultura*. Ostrava: Krajské nakladatelství, s. 137-184.
22. SATKE, Antonín. *Lidové povídky z Hlučínska*: [sborník]. Opava: Slezský studijní ústav, 1955.
23. SCHLOSSARKOVÁ, Jana. *Co se na Prajske stalo a co povědalo*. Koberžice: Márfy Slezsko, 1998, 67 s.
24. SCHLOSSARKOVÁ, Jana. *Co se stalo, u kafeja povědalo...* Opava: Marfy Slezsko, 2005. ISBN 80-902746-4-1.
25. SKALIČKA, Vít. *Opavština pro samouky*. Stěbořice: Matice slezská, 2017. ISBN 978-80-270-0647-2.
26. SMOLKOVÁ, Anna. *Prajske dřisty*. Ostrava: Repronis, 2011. Kniha na klíč. ISBN 978-80-7329-296-6.
27. STRŽIBNÝ, Tomáš. *Einfluss des Deutschen auf die Hultschiner Mundart* [online]. Brno, 2010 [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/hmhszs/>>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Mgr., Ph.D. Vlastimil Brom.

28. ŠRÁMEK, Rudolf. *Jména obcí a sídel na Hlučínsku: průvodce po místních jménech specifického regionu Moravskoslezského kraje*. Hlučín: Muzeum Hlučínska, 2013. ISBN 978-80-260-5437-5.
29. ŠRÁMEK, Rudolf (1963): Působení neslovanského jazyka na české (lašské) nářečí (Na jazykovém materiálu z Hlučínska). *Slezský sborník* 61, S. 146–165.
30. TRÁVNÍČEK, František. *Příspěvky k dějinám českého jazyka*. Brno: Filosofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1927. Spisy Filosofické fakulty Masarykovy university v Brně, č. 19.
31. WISZOWATY, Elżbieta. *Sprachliches und ethnisches Bewusstsein der Schlesier* [online]. Wien, 2013 [cit. 2018-03-24]. 116 s. Dostupné také z: <<http://othes.univie.ac.at/25940/>>. Diplomová práce. Universität Wien, Philologisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät. Vedoucí práce Moser, Michael.

Anotace

Jméno a příjmení autora: Erik Gliwitzký

Pracoviště: Katedra slavistiky – sekce polonistiky

Název diplomové práce: Vliv polského jazyka na hláskosloví hlučínského nářečí

Vedoucí diplomové práce: Dobrotová Ivana, doc. PhDr. Ph.D.

Počet znaků: 65 702

Počet příloh: 10

Počet titulů použité literatury: 31

Abstrakt: Bakalářská práce si klade za cíl osvětlit vlivy, jaké měl polský jazyk na nářečí Hlučína v jeho vývoji. V první části jsou nastíněny dějiny Hlučína s přihlédnutím na vývoj jazykového prostředí na jeho území a umístění, jaké zaujímá hlučínské nářečí v české a polské dialektologii. V následující části je na příkladech jednotlivých hlásek či jevů vyskytujících se v hlučínském nářečí popsán vliv polského jazyka či absence vývojových stupňů charakteristických pro většinu zbylého českého jazykového prostoru a spisovnou češtinu. Třetí kapitola obsahuje analýzu a srovnání vybraných textů nářeční tvorby a popis způsobu, jímž je zapisována fonetická stránka hlučínského nářečí a míra jejího počestění v nich.

Klíčová slova: dialektologie, nářečí, Hlučínsko, vývoj češtiny.

Annotation

Author's first name and surname: Erik Gliwitzký

Department: Department of Slavic Studies – Section of Polish Studies

Title of the thesis: The Influence of Polish on The Phonetics Of The Hlučín Dialect

Supervisor: Dobrotová Ivana, doc. PhDr. Ph.D.

Number of characters: 65 702

Number of appendices: 10

Number of works cited: 31

Abstract: The aim of the thesis is to describe the influence of Polish on the development of Hlučín dialect. The first part of the thesis briefly addresses the history of Hlučín region, focusing on how the historical changes impacted the language over time and it also discusses the position the dialect occupies in the Czech and Polish dialectology. The next part, using examples of speech sounds or other phenomena of Hlučín dialect, examines the absence of development stages characteristic for the rest of the Czech linguistic area and standard Czech, as well as the influence of Polish on the regional

dialect. The third chapter analyses and compares exemplary texts in Hlučín dialect and presents different ways the dialect had been recorded in textual form and discusses their degree of Czechization in the individual entries.

Keywords: dialectology, dialects, Hlučínsko, development of Czech language